

DONELAIČIO ŽEMĖ

Leidžia Kristijono
Donelaičio draugija
Leidžiamas nuo 1992 m.

2020 m.
birželis
Nr. 2 (231)

9 772424 509001

Kaina 2 Eur

Turinys

AKTUALIJOS

Baltasis kūrybos metraštininkas Bernardas Aleknavičius	3
Dalia Dilytė-Staškevičienė: „Metai“ kiekvieno lietuvių turėtų būti perskaitomi ne vieną sykį gyvenime“	4
Knygrišiai įrišo ir M.Mažvydo „Katekizmą“, ir J.Bretkūno „Postilę“, ir K.Donelaičio „Metus“	7

TRUMPOS NAUJIENOS

Naujasis Lietuvos ambasadorius Rusijoje – apie Tolminkiemį ir K.Donelaitį	9
Ministro vizitas	9
Nacionalinis diktantas generaliniame konsulate Karaliaučiuje	10
Restauruojamas Kidulių dvaro svirnas	10
Naujas rašytojos Editos Barauskienės romanai	11
Valdas Aušra. Martynas ... (Mt. 5, 11-12)	11

KARALIAUČIAUS KRAŠTAS

Karaliaučiaus krašto istorijos ir meno muziejus saugo istorinę atmintį	12
Karaliaučiaus krašto metraštininkas išleido Kryžiuočių ordino istoriją	13

SUKAKTYS

Prisimenamas vienas iš lietuvių raštijos pradininkų Stanislovas Rapolionis	15
Prie Donelaičio ir Žemaitės	16

K.DONELAITIS

Kristijonas Donelaitis šiandien	18
Skaitykime Kristijono Donelaičio „Metus“	20

ATMINTIS

Po Temidės ir Donelaičio ženklų	24
Gyvenimas, paskirtas Kristijonui Donelaičiui	25
Netekome mokytojos Vandos Vasiliauskienės	27

Pirmajame viršelyje – rugpjūčio mėnesį savo gimimo 90-metį minintis Kristijono Donelaičio kūrybos propaguotojas, fotografas, fotožurnalistas, kraštotyrininkas, žurnalistų ir fotomenininkų sąjungų narys, tautodailininkų ir Vydūno draugijų garbės narys, Lietuvininkų bendrijos „Mažoji Lietuva“ steigimo iniciatorius Bernardas Aleknavičius. Šalia jo – ilgametis Mažosios Lietuvos reikalų tarybos pirmininkas Vytautas Šilas (Algio Vaškevičiaus nuotr.).

Paskutiniajame viršelyje – parodoje „KNYGrišių KNYGos“ Kaune galima pamatyti įdomiai ir išradingai įrištus Kristijono Donelaičio „Metus“ (autorė - Ramutė Toliušytė), o taip pat Jono Bretkūno „Postilę“, Martyno Mažvydo „Katekizmą“ bei kitas Lietuvai ir lietuviams svarbias knygas (parodos organizatorių nuotr.).

Leidžia:

Kristijono Donelaičio draugija
LT-68295 Marijampolė,
Vytauto g. 28
www.donelaitis.info
draugija@donelaitis.info

Redaguoja:

Algis Vaškevičius – redaktorius,
Gintaras Skamaročius –
K.Donelaičio draugijos
pirmininkas,
Saulius Svilius – techninis
redaktorius

„Donelaičio žemės“ redkolegija:
G.Skamaročius (pirmininkas),
N.Kitkauskas, V.Gocentas,
V.Juraitis, Dž.Maskuliūnienė,
A.Matulevičius, R.Senapėdis,
V.Šilas

Spausdino AB „Spauda“,
Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius

Rankraštis pasirašytas spaudai
2020-06-30

Rankraščiai taisomi ir trumpinami
redakcijos nuožiūra.
Redakcijos nuomonė nebūtinai
sutampa su autorių nuomone

Tiražas – 1000 egz.

K.Donelaičio draugijos sąskaita:
LT917044060001135106

Projektą iš dalies remia
Spaudos, radijo ir televizijos
rėmimo fondas (3000 Eur
parama projektui „Karaliaučiaus
kraštas“ vykdyti) bei VšĮ Nemuno
euroregiono Marijampolės biuras

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

www.nemunas.info

Baltasis kūrybos metraštininkas Bernardas Aleknavičius

Antano Stanevičiaus nuotr.

Bernardas Aleknavičius – baltasis kultūros metraštininkas nės mės kščioja dažnai žiniasklaidos puslapiuose lyg kokia žvaigždė, todėl prieš tariant kelis žodžius apie šį iškilų ir kuklų žmogų, priminsime svarbiausius biografinius faktus. Lietuvos fotografas, fotožurnalistas, kraštotyrininkas gimė 1930 metų rugpjūčio 21 d. Lekėčiuose. Jaunystėje dirbo tėviškėje, o nuo 1963 iki 1993 m. – ELTOS fotoreporteriu Klaipėdai ir Žemaitijai. Žingeidus, aštraus proto, be galo plačių interesų, intelektualus žurnalistas dar tais netolimais sovietmečio laikais darbo reikalais važinėdamas po Žemaitiją fiksavo ne tik darbo spartuolius – kolūkiečius bei plačius tarybinių ūkių laukus, bet ir nykstantį ar net nioko-

paratu nepailestamai tarnaudamas mūzoms įkvėpėjoms – Mažajai Lietuvai, Znavykijai bei fenomenalia atmintimi, prilygstančia ar netgi lenkiančia visagalį internetą. Beje, anais laikais, kai kompiuterių dar nebuvo, jį vadino vaikščiojančia enciklopedija, dabar Bernardą reikėtų vadinti mobiliuoju Internetu.

Kartais kyla mintis surengti varžybas: Bernardas Aleknavičius prieš internetą, neabejoju, kad Bernardas laimėtų. Jis parašė daugiau nei dvidešimt knygų, šimtus straipsnių, perskaitė tūkstančius paskaitų, su fotoaparatu išvaikščiojo Mažosios ir Didžiosios Lietuvos pakraščius, įvykius, žmones, fiksuodamas mūsų akyse pranykstantį lyg rūkas paveldą. Mes gy-

jimą kultūrinį paveldą, dėdamasis visą į atmintį ir širdį, po kruopelytę kaupdamas savo milžiniškos vertės archyvą bei vėliau rašydamas ir leisdamas knygas ar foto albumus.

Vertinant Bernardo Aleknavičiaus nueitą kelią, išvaikščiotus takus ir sukauptus lobius, sunku patikėti, jog tai galėjo nuveikti vienas žmogus, nes tam reikia būti apdovanotam ir išmaniai valdyti titanišką energiją. Sunkus darbas trumpame straipsnelyje išvardinti tai, ką Bernardas Aleknavičius titanišku triūsu ir begaline kantrybe nuveikė per 90 metų (90 m. jam sukaks rugpjūčio 21 d.), plunksna ir fotoa-

vename istorijoje, o Bernardas Aleknavičius ją kuria. Ir ši dovana jam duota Dievo. Neužtenka to, Bernardas Aleknavičius pasistatė nemarų paminklą – knygų kolekcijas, rankraščių, nuotraukų ir negatyvų archyvus perleisdamas Klaipėdos apskrities viešajai I. Simonaitytės bibliotekai be jokio materialaus atlygio. O biblioteka yra memorialinė vieta. Jos egzistavimo prasmė – saugoti tai, kas parašyta ir išspausdinta, padaryti, kad tai būtų visiems prieinama dabar ir visais laikais. Mums, mūsų vaikams ir vaikų vaikams. Jo nuotraukų archyvas, publikuojamas internete, sulaukia milžiniško susidomėjimo, juo noriai naudojasi smalsūs praeities tyrėjai, o ypač leidėjai bei žiniasklaida.

Jeigu ieškotume kertinių akmenų, ant kurių laikosi mūsų atmintis apie kraštą, kuriame gyvename, tai vienas iš jų būtų Bernardo Aleknavičiaus triūsas, šluojant praeities dulkes nuo Klaipėdos krašto, Mažosios Lietuvos ar Znavykijos paveldo. Bernardo Aleknavičiaus triūsas ne kartą įvertintas įvairiomis premijomis – Vinco Kudirkos, Ievos Simonaitytės, Vyriausybės Kultūros ir meno, Znavykų kultūros, jam suteiktas Klaipėdos miesto garbės piliečio vardas, o šiemet Bernardas Aleknavičius buvo nominuotas Klaipėdos kultūros magistrui. Visi apdovanojimai, kad ir kiek gausiai jų būtų, tik maža mūsų duoklė šiam didžios ir dosnios sielos žmogui.

Juozas Šikšnelis

Prozininkas, Klaipėdos I. Simonaitytės viešosios bibliotekos vyresnysis bibliotekininkas

(Nukelta į 4 p.)

B.Aleknavičius atsisakė priimti Klaipėdos kultūros magistro žiedą, ir šis poelgis tų, kurie nominantą gerai pažįsta, per daug nenustebino. Rytprūsioose gyvenusio ir dirbusio kunigo K.Donelaičio poema „Metai“ B.Aleknavičiui - niekuo nepakeičiamas, už Homero ir Vergilijaus hegzametrus svarbesnis kūrinys.

„Kas įsiklauso į K.Donelaitį, tas girdi save, būties ritmo pulsą, istorijos varpų dūžius, gali susivokti savo krašto ir pasaulio tvarkoje“, - teigia naujai išrinktas Klaipėdos kultūros magistras. Nuolat atsinaujinančio dialogo su didžiuoju klasiku būtinybę, jo laikyseną, kūrybos ir gyvenimo santykį su dabartimi, gimtosios kalbos reikšmę, svarbą ir galią B.Aleknavičius, nevengdamas aštrių gaidų ir polemikos, akcentuoja ir šiame anksčiau rašytame savo straipsnyje.

„Parašydamas poemą „Metai“ mums šią tvirtovę pastatė K.Donelaitis. Skaitydami ir analizuodami „Metus“ mes kūrėme savo tautos kultūrą, literatūrą, tobulinome raštiją,ėjome į valstybės atkūrimą, siekėme, kad būtume žinomi pasaulyje, nes K.Donelaitis – mūsų gyvenimas, stiprybė ir pasididžiavimas. Tvirtas K.Donelaičio žodis gynė mus nuo kolonistų. Jis vienintelis lietuvis, išdrįšęs vokiečių – kolonistą pavadinti ne tik kiaule, bet ir „smirdu“, kuriam tiek metų lenkėsi lietuvininkas, o dabar jau lenkiasi ir lietuvis: „Bet ir tarp lietuvininkų daug syk tūls randasi smirdas, kurs lietuviškai kalbėdams ir šokinėdams lyg kaip tikras vokietis mums gėdą padaro“. Ir šiandien K.Donelaitis su didžiule širdgėla išgyventų žinią, jog atėjo laikas, kai kasmet per vadinamojo *Mėmelio* miesto gimtadienį – rugpjūčio 1-ąją – „tolerantiškiems“ klaipėdiečiams ant rankos piršto užmaunama Kryžiuočių (Vokiečių) ordino magistro žiedo kopija – to žiedo, kurį vienos puotos metu jis

pametė vadinamojoje *Mėmelburgo* pilyje. Keista, jog tai daroma ne kur nors kitur, bet prie Kuršių marių, Dangės žiotyse, viduramžiais įkurtoje senojoje teutonų piliavietėje – pačioje nuožmiausioje išpuolių prieš lietuvių tautą citadelėje. K.Donelaitis buvo atviras ir gyvenimo tiesai tarnaujantis Tolminkiemio parapijos klebonas. O kas šiandien mėgsta donelaitiškąją tiesą? Tokių mažuma. Be to, dauguma šią mažumą stengiasi sunaikinti. O sunaikinti galima tik pažeminus K.Donelaitį. Atkūrus Nepriklausomybę, dirbama išsi juosus ir jau nueita labai toli. Už kažkokio gaivalo nešvarius pinigus Bitėnų kapinaitėse prie Rambyno kalno (Mažosios Lietuvos kultūros ir visuomenės veikėjų panteone, Pagėgių raj.) „savomis rankomis“ pastatėme imituotą K.Donelaičio sarkofagą, o jame iškalti žodžiai jau byloja, jog „Metų“ autorius, poeto žodžiais tariant, jau yra „smirdų“ rašytojas. Kryžiuočių (Vokiečių) ordino magistro žiedo kopija pervadinta Kultūros magistro žiedu ant klaipėdiečio rankos! Tai ar dar gali būti didesnis lietuvių pažeminimas ar įžeidimas?! „Tai vergo ženklas“ – pasakytų Vydūno, kurio palaikai Sąjūdžio laikais iš Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės buvo perkelti į Bitėnus, siela. Patys blukiname savo tautos atmintį! O kur mūsų savigarba?! Kur donelaitiškas tautinis išdidumas? Ko gero, mes jau pamiršome ir Vydūno ištartus žodžius: „Paskutinė ir esminė Tautos atspirtis yra jos savigarba. Kai ji sunaikinama, nesulaikomai artėja pražūtis“. Ar pajėgsime nuo K.Donelaičio statytos tvirtovės nubraukti panieką ir svetimybių dulkes? O gal „smirdams“ ir į juos panašiems vergams, žvanginanties grandinėmis, leisime sugriauti ir tą Tvirtovę, kurią mums pastatė didysis tautos dainius?“ (tekstas spausdintas www.lrytas.lt).

Dalia Dilytė-turėtų būti

Praėjusiais metais profesorė, habilituota daktarė Dalia Dilytė-Staškevičienė buvo apdovanota Kristijono Donelaičio atminimo medaliu „Širdings brolau“ už ilgametį K.Donelaičio kūrybos ir asmenybės nagrinėjimą bei populiarinimą, mokslinius darbus, kūrybą, bendradarbiavimą ir straipsnių rengimą žurnalui „Donelaičio žemė“ bei kitiems leidiniams (šio apdovanojimo metu pasakytą jos kalbą spausdiname 18 puslapyje). Autorė maloniai sutiko atsakyti į mūsų klausimus.

- Esate ilgametė Vilniaus universiteto dėstytoja, docentė, filologijos mokslų kandidatė, klasikinės filologijos specialistė. Kada ir kaip susidomėjote būtent Kristijonu Donelaičiu ir jo kūryba?

- Iš tiesų, apie keturiasdešimt mano gyvenimo metų susiję su Vilniaus universitetu. Ten studijavau, vėliau dėčiau įvairius su Antika susijusius dalykus, tyrinėjau antikinės literatūros ir kultūros klausimus. Lietuvių literatūra visada buvo mano didžioji meilė, ją nuolatos skaičiau, retsykais ir giliau nosį kyštelėdavau (pvz., esu paskelbusi straipsnį apie Balio Sruogos dramų santykį su antikinės dramos teorija), o K. Donelaičio tyrinėti neketinau. Tačiau galingoji lemties deivė Laima taip patvarkė, kad vieną praėjusio amžiaus paskutinio dešimtmečio rudenį (metų tiksliai neprisimenu) paskambino tuometis Kristijono Donelaičio draugijos pirmininkas Napalys Kitkauskas ir paprašė draugijos susirinkime, skirtame poeto gimimo dienai, paskaityti pranešimą apie K. Donelaičio ir Antikos sąsajas.

Staškevičienė: „Metai“ kiekvieno lietuviu perskaitomi ne vieną sykį gyvenime“

Laiko pasiruošti turėjau apie du mėnesius, tad spėjau perskaityti visa, kas šia tema buvo rašyta, ir šiek tiek panagrinėti „Metus“. Pamačiau, kad čia plyti nearti dirvonai. Tad pranešimėlyje galėjau kalbėti tik apie tai, kas neaišku, neiširta, ką reiktų padaryti, pateikiau keletą hipotezių. Paskui jau teko atsivaryti dvasios ir proto jėgas, tarytum rėpliojančius, pasak K. Donelaičio, jaučius, kad suraikytų tuos dirvonus ir spėriai žengiančius, skraidančius arklius, kad akėdami sutrupintų. Išėjusi iš universiteto, keletą metų skyriau vertimams ir teoriniams antikinių kūrinių vertimo į lietuvių kalbą klausimams. Bet kartą paskambino tuometis Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorius Mindaugas Kvietkauskas ir pakvietė dirbti instituto Senosios Lietuvos literatūros skyriuje. Čia vėl sugrįžau prie K. Donelaičio.

- Kuo, Jūsų nuomone, „Metai“ yra ypatingas kūrinys?

- „Metai“ yra talentingai parašytas mūsų nacionalinis epas. Tai reiškia, kad jame kalbama apie esmines tautos vertybes: nepaprastai artimą žmogaus ir gimtosios žemės, jos gamtos ryšį, svarbiausią lietuvių užsiėmimą – žemdirbystę, darbštumą, meilę savo žemei, ištikimybę savo kalbai ir gyvensenai.

- Esate atradusi nemažai K. Donelaičio kūrybos ir antikinės filosofijos, Antikos epų sąsajų. Kokios pačios svarbiausios iš jų?

- „Metų“ sąsajos su antikinė filosofija bene akivaizdžiausiai atsiskleidžia du kartus („Vasaros

darbų“ (VD) 217–258 eilutėse ir „Žiemos rūpesčių“ (ŽR) - 496–509 eil.) pateiktame būrų sielvarto dėl gerojo amtsroto mirties epizode. Autorius pabrėžia, jog būrai sielvartauja nesaikingai: jie nesvietiškai nusiverkia, vis raudodami kaukia, per daug rauda, nesvietiškai vaitodami kaukia. Toks begalinis gedėjimas pakenkia ar gali pakenkti jų sveikatai. K. Donelaičio nurodomi pernelyg didelio sielvarto sukelti fiziniai ir psichiniai negalavimai (išverktos, išvarvėjusios akys, džiova, proto netekimas) yra tokie patys, kokius pabrėžia ir Antikos autoriai. Platonas, Aristotelis, Ciceronas, Seneka, Plutarchas teigia saiko būtinumą visose gyvenimo srityse, taip pat ir gedint. Laikydami filosofiją žmogaus sielos gydytoja, jie siūlo priminti sielvartaujančiam žmogui, jog visi yra mirtinigi, jog širdgėla nieko nepataisys ir nepadės, kviesti pasitelkti valią ir

protą, pateikti panašaus likimo pavyzdžių, o kai pamokymai ir pavyzdžiai negelbsti, – rūščiau subarti. Taigi bardami būrus K. Donelaičio Pričkus su Selmu elgiasi kaip senovės filosofai, o širdingojo pono mirties epizodas, kaip ir Senovės išmintis, sutelkta į šūkį „Nieko per daug“, išrašytą ant Delfų šventyklos sienos, kalba apie saiko reikalingumą ir reikšmę.

Plačiausia tematinė K. Donelaičio sąsaja su antikiniais epais būtų rūpesčių ir vargo tema. Visų herojinių epų veikėjai patiria daugybę fizinių sunkumų ir tragiškų išgyvenimų. Vergilijaus epo Enėjas pamatuotai sako sūnui, kad šis galis

iš jo pasimokyti tik tikrojo vargo ir drąsos, o laimės teksią mokytis iš kitų. Didaktiniai Hesiodo ir Vergilijaus epai skirti žemdirbystės temai, ir vargas juose – sunkus valstiečio darbas. Donelaičio epe randame tipologiškai artimas temas. Jo būrai traukia į baudžiąvą vargti, „Po baisioms vargų naštomis vos gal atsivėsti“ (VD, 190 eil.) ir pan. Tačiau, kaip ir Homeras, Donelaitis suvokia, kad vargas yra natūrali žmogaus būseną, nes be vargo būt negal nei viens šiame sviete („Pavasario linksmybės“ (PL), 347 eil.). Su antikiniais epais, visą būtį suvokusiais kaip amžiną, nesibaigiantį pasikartojančių dėmenų tekėjimą ratu, grįžimą ir kartojimąsi, K. Donelaitį sieja ir amžinojo sugrįžimo, ciklinio judėjimo idėja.

Metų laikai jo epe ne iš kur nors netikėtai pasirodo, o grįžta: vėl jau vasara grįžta (PL 481 eil.); Ant saulelė vėl nuo mūs atstoda-

ma ritas („Rudens gėrybės“ (RG), 1 eil.); Ant žiemos nasrai jau vėl rūstaudami grįžta (ŽR 1). Kartojantis metų laikams, kartojasi ir valstiečių darbai: vėl šienaut jau putpela šaukė (VD, 456 eil.); O vasarojas mus dalgius vėl ragina provyt (VD, 549 eil). Iš atskirų antikinių epų elementų „Metuose“ paminėsiu tik skaitytojams sunkiau suprantamus katalogais vadinamus išvardijimus. Tarp visų pasaulio literatūros epų katalogų garsiausias, žinoma, yra Homero Iliados vadinamasis Laivų katalogas. Jame poetas pristato į Trojos karą atvykusius karvedžius ir praneša, su kiek pilnų karių laivų kiekvienas atplaukė.

Kituose epuose katalogų esama įvairaus ilgio ir įvairios tematikos. Pvz., žemdirbystės tema parašyta me epe „Georgikos“ Vergilijus vardija nualintai dirvai tinkamus pasėlius, ūkininko įrankius, artėjančio lietaus ženklus, miško medžius ir kitus dalykus. „Metuose“ irgi galime rasti apie penkiolika katalogų. Pačioje epo pradžioje išskaičiuojami pavasarį atbudę maži ir dideli gyviai, kitose vietose išvardijami paukščiai giesmininkai, dar jauni, bet jau būrams žadantys maisto gyvuliukai, sėtini javai ir daržovės. Randame grybų, valgių, bendruomenės narių, vilkų puolamų gyvulių ir kitus išskaičiavimus.

Katalogai nėra bereikšmiai vardijimai. Manoma, kad jie atsirado iš maginių formulių. Įvardijant, pavadinant daiktą ar asmenį vardu, jis tarsi pašaukiamas, iškviečiamas. Tais laikais, kai Lietuvos miškuose kaukė vilkų gaujos, kai vilkas buvo pavojingas žvėris, lietuviai perspėdavo, kad geriau būtų neminėti jo vardo, nes jį ištarus, žvėris gali tučtuojau pasirodyti: „Vilką mini – vilkas čia“. Mūsų legendos pasakoja, kad atspėjus padangėse skrajojančio ežero tikrąjį vardą, jis nusileidžia ant žemės.

Apie pašauktojo vardu atėjimą kalba ir mūsų pasaka apie Eglę žalčių karalienę, parodydama, jog kartais vardas iš tiesų laikytinas paslapyje, jog jo atskleidimas yra pražūtingas.

Tačiau, kita vertus, pavadinimas vardu yra tarsi daikto ar asmens iškvietimas iš nebūties, jo buvimo, autentiškumo, įamžinimo užtikrinimas. Be to, šalia vienas kito išvardijant panašius daiktus ar asmenis, jiems suteikiama tam tikra vieta tarp pasaulio daiktų ir išreiškiamas tvarkos, kosminės darnos siekimas. Magiškoji įvardijimų ir išvardijimų prasmė pamažu buvo užmiršta, bet nenutrūkusi katalogo tradicija rodo ją vis dėlto, matyt, glūdėjus epų kūrėjų sąmonėje. Be iškvietimo iš nebūties, epų katalogai turi vietos suteikimo ir siekimo sutvarkyti pasaulį prasmę.

Epo katalogas kartu yra ir pasaulio pilnatvės atskleidimo priemonė: išskaičiuojant ar išvardijant reiškinį sudarančius elementus, apžvelgiant visas jų detales, reiškiniai aprėpiami iki galo. Taigi „Metuose“ įvardydamas ne tik žmones, bet ir paukščius, graužikus, vabzdžius, žvėris, gyvulius, javus, daržoves, grybus, maisto produktus K. Donelaitis pirmiausia stengiasi neleisti jiems pasilikti nebūtyje ir pašaukia juos būti. Antra, katalogai rodo, kaip išvardindamas detales, poetas aprėpia lietuvių bendruomenės pasaulio visumą. Vadinasi, katalogo prasmė peržengia buitės sferos ribas. Išskaičiuodamas ir įvardydamas lietuvių valstiečių pasaulio elementus, poetas neleidžia jiems išnykti ar nebūti, įtvirtina ne tik lietuvių buitės, bet ir jų būties tvarką, amžinumą, pilnatvę.

-2016 metais buvote apdovanojama Lietuvos mokslo premija už darbų ciklą „Kristijono Donelaičio tyrimai“. Trumpai pri-

statykite šį ciklą ir mūsų žurnalo skaitytojams.

- Tą ciklą sudaro dvi knygos: *Kristijonas Donelaitis* ir *Antika ir Kristijono Donelaičio pasakėčios*. Pirmojoje stengiausi išryškinti epo žanro bruožus „Metuose“, o antrojoje tyrinėjau K. Donelaičio pasakėčių siužetų santykį su kitų tautų pasakėčiomis, įvairius sąsajų su „Metais“ aspektus.

- Mūsų žurnale spausdiname „Metus“ su Jūsų parengtais sudėtingesnių žodžių paaškinimais, kirčiais. Kuo šiandien mums svarbus ir reikšmingas šis kūrinys, kuo jis gali sudominti jaunąjį skaitytoją?

- Jaunimui šiame epe aktualios tos pačios vertybės, kurios aktualios visiems lietuviams. O dėl sudominimo, tai, mano galva, tikroji kultūra nėra pramoga, ir „Metai“ nėra linksmo renginio organizatorius, kuris verčiasi per galvą, kad tik atkreiptų dalyvių ar žiūrovų dėmesį. Kas be ko, jaunimėliui, žinoma, reikia padėti. Manau, kad tą ir daro mokyklų programos, „Donelaičio žemės“ žurnalas, suaugę skaitytojai. Šį pavasarį gavau elektroninį aštuonmečio anūko laiškelį: „Tėtis šiandien man perskaitė Donelaičio „Žiemos rūpesčius“. Labai patiko, tik kai kurių žodžių nesupratau“. Tad jis jau sudomintas, tikiuosi, kad paaugęs grįš prie „Metų“.

- Ar, Jūsų nuomone, mūsų dienomis K. Donelaitis yra pakankamai įvertintas?

- Išorinės ir valstybės institucijų ir visuomenės skiriamos pagarbos poetui, man atrodo, pakanka. Pasisigėčiau tik nuoširdžios vidinės, nedemonstruojamos meilės, išreiškiamos poeto kūrybos skaitymu. „Metai“ nėra vienkartinė nosinaitė, jie priklauso prie tų lietuvių literatūros kūrinių, kurie kiekvieno lietuvių turėtų būti perskaitomi ne vieną sykį gyvenime.

D. Dilytė-Staškevičienė įteikiant jai K. Donelaičio medalį „Širdings brolau“.
A. Vaškevičiaus nuotr.

- Kokių minčių kilo, sužinojus apie Jums skirtą apdovanojimą K. Donelaičio medaliu „Širdings brolau“?

- Ši žinia kaip perkūnas iš giedro dangaus trinktelėjo per Kristijono Donelaičio draugijos surengtą Tilžės Akto minėjimą. Apstulbau, ir pirmoji pervėrusi mintis buvo ta, kad medalio nesu verta. Eidama namo pagalvojau, jog šis apdovanojimas man mieliausias iš visų, bet vis tiek manau, kad ir jo, ir kitų nesu nusipelnusi, nes kribždu, pasakytų K. Donelaitis, Lietuvos skruzdėlyne, kaip ir daugybė kitų darbininkių, ir tiek.

- Ką norėtumėte palinkėti mūsų žurnalo skaitytojams?

- Norėčiau palinkėti nepavargti dirbti, kad tie, kurie neskaito „Donelaičio žemės“, nepraleistų negirdomis Kristijono Donelaičio raginimų už viską labiau mylėti ir saugoti lietuvių kalbą, mūsų etninę kultūrą, kitaip tariant, siekti, kad mūsų pažįstami ir nepažįstami lietuviai neprarastų savasties.

Knygrišiai įrišo ir M. Mažvydo „Katekizmą“, ir J. Bretkūno „Postilę“, ir K. Donelaičio „Metus“

„KNYGrišių KNYGos“ – taip pavadinta paroda iki rugpjūčio 9 dienos veikia Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje. Ji išsamiai ir labai įdomiai pristato Vilniaus knygrišių gildijos darbus, kurių parodoje yra daugiau kaip šešios dešimtys. Čia taip pat galima pamatyti ir fotografijas, iliustruojančias tai, kaip knyga atrodė prieš restauravimą bei po jo, taip pat galime sužinoti, kas tai yra marmuruotas popierius. Tai puiki proga iš arčiau susipažinti su iš amžių glūdumos atėjusia knygrišyste, kuri yra kultūros paveldo dalis.

Parodą gegužės 15 dieną apžiūrėjo šiame muziejuje lankęsis Lietuvos prezidentas Gitanas Nausėda. Čia jis užtruko išties ilgai, nes yra žinoma, jog prezidentas jau seniai kolekcionuoja senąsias knygas, turi labai vertingų egzempliorių. Prezidentas įdėmiai gilinosi į parodoje pristatomas knygrišystės subtilybes, o dovanų jis gavo ankstesnių knygrišių parodų katalogus.

Parodos rengėjai teigia, kad atliekant bibliofilinius meninius įrišimus svarbiausia yra knygos tekstas, kuris dažnai būna literatūros klasika ar svarios kultūros temos. Viršelio apipavidalinimas kukliai derinamas prie teksto prasmų ar emocijų, sustiprindamas ar papildydamas jų meninį poveikį bei atlikdamas apsaugos funkciją.

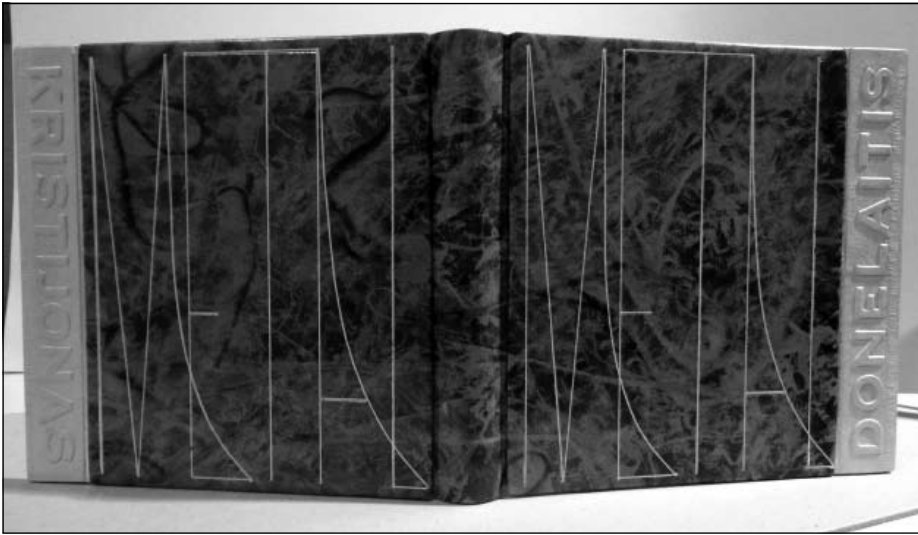
Vilniaus knygrišių gildija įkurta 2003 metais, steigimo metu joje buvo 13 narių, dabar jų skaičius siekia dvi dešimtis. Gildijos steigėjų branduolį sudarė Vilniaus didžiųjų bibliotekų knygų restauratoriai, tačiau į jos veiklą įsitraukė

ir kai kurie dailininkai–odininkai, baigę studijas Estijoje, kur veikia gerai žinoma odos meno bei knygrišystės mokykla, taip pat grafikas, knygų dailininkė, menotyryninkė, popieriaus marmuruotoja – visi vienaip ar kitaip susiję su knygrišystės amatu.

Tad šie nariai ne tik restauruoja ar įriša paprastus įrišimus, bet taip pat atlieka bibliofilinius meninius įrišimus, kuria eksperimentinius ar konceptualius įrišimus bei autorines knygas-objektus. Populiarindami knygrišystės amatą ir meną gildijos nariai taip pat veda mokymus, atlieka mokslinius tyrimus, dalyvauja parodose bei organizuoja jas patys.

Lietuvoje nėra knygrišius vienijančios šio amato mokyklos, tad ir gildijos meistrų įgytos žinios bei patirtis labai skirtinga. Vieniems tai tik hobis, kitiems – kasdienis darbas, dar kitiems tai kūrybinė veikla. Vieni knygrišiai žinias įgijo restauravimo darbe, kiti - meno mokyklose, tačiau visiems daug teko ir tenka mokytis savarankiškai ardančiam senus įrišimus, stebint labiau patyrusių kolegų darbą, skaitant profesinę literatūrą, naršant interneto platybėse, vykstant į stažuotes ir kursus užsienyje, eksperimentuojant ir mokantis iš savo klaidų.

Parodos kuratorė Rūta Taukinaitytė-Narbutienė pasakojo, kad ši paroda neturėjo nei temos, nei žanro, nei technikų ribojimo - tiesiog norėta kuo plačiau pristatyti gildijos meistrų veiklą, apimant visą gildijos gyvavimo laikotarpį nuo pat jos įkūrimo. Kūriniai nebuvo specialiai atrenkami - autoriai sunėšė po kelis darbus savo nuožiūra. Pasak

K. Donelaičio „Metams“ įrišti parodos kuratorė R. Taukinaitytė-Narbutienė panaudojo veršio ir ungurio odą.

Parodos rengėjų nuotr.

jos, gal tik dešimtadalis kūrinų yra visiškai nauji, dar niekur nerodyti darbai, bet ir seniau atliktus įrišimus vėl išvysti įdomu ir verta, nes vieni rodyti labai seniai, kiti - toli nuo Lietuvos, treči galbūt buvo praleisti ar jau pamiršti. Tai retrospektyvinė, tad ypač gausi paroda.

Pati didžiausia dalis ekspozicijos, kuri išdėstyta ilgojoje stiklinėje sienoje, buvo skirta meniniams-bibliofiliniams įrišimams. Juose knygrišystės amatas ir menas tarnauja tekstui. Šių knygų forma įprasta, tradicinė, tad dėmesys persikelia į viršelio apipavidalinimą. Juose gausu skirtingo stiliaus meninių sprendimų, įvairių technikų ir medžiagų naudojimo, nors dominuoja oda.

Prancūzai rengia bienales, anglai knygrišystės parodas organizuoja kas ketverius, estai - kas penkerius metus. Viena paroda, kurioje dalyvavo gausus Vilniaus gildijos narių būrys, įvyko Čekijoje ir apkeliavo net devynis šios šalies miestus. Taip pat ir Kristijono Donelaičio „Metai“ buvo išleisti specialiai VII-ajai tarptautinei meninės knygrišystės parodai Vilniuje 2016 metais.

„Septintoji tarptautinė meninės knygrišystės paroda vyko Craft Vilnius 2016 renginyje, Vilniaus rotušėje. Tai buvo tas atvejis, kai

specialiai tai parodai nedideliu tiražu (keliasdešimt numeruotų egzempliorių) gerame popieriuje buvo atspausdinti K. Donelaičio „Metai“ ir padalinti parodos dalyviams, tad visi rišo tokią pačią knygą. Toje parodoje, greta dailininkų-odininkų dalyvavo nemažai gildijos narių, todėl šioje parodoje buvo net trys to leidimo Donelaičio „Metų“ įrišimai (Daliaus Marijos Šaulauskaitės, Ramutės Toliušytės, ir mano)“, - pasakojo R. Taukinaitytė-Narbutienė.

Pasak jos, gildijos nariai įrišo bent keletą Domo Kauno knygos „K. Donelaičio atminties paveldas“ egzempliorių, kurie atsidūrė privačiose kolekcijose ir parodoje buvo eksponuojamas tik vienas šio leidinio įrišimas. Lankytojai čia taip pat galėjo pamatyti įrištą Martyno Mažvydo „Katekizmą“, taip pat Jono Bretkūno „Postilę“ ir kitas mūsų kultūrai svarbias knygas.

Paklausta, kiek laiko reikia knygai įrišti, parodos kuratorė sakė, jog įrišimo konstrukcijų esama labai įvairių, jų, su visomis variacijomis, priskaičiuoti galima net iki kelių šimtų. Vieni jų yra labai paprasti, padaromi per kelias minutes, kiti per kelias valandas, treči - per kelias dienas, o ketvirti - per kelias savaites. Pasak jos, įrišimo truk-

mė priklauso ne tik nuo pasirinktos konstrukcijos, bet taip pat nuo naudojamų medžiagų, nuo knygos dydžio, nuo technikų sudėtingumo, nuo dekoruotos ir papildomų elementų kiekio (ar kaptalai pinti rankomis ir koku būdu, ar bloko kraštas dekoruotas ir koku būdu, ar yra dėžutė aksominiu dugnu) ir t.t. Įrišimą sudaro daug elementų, kiekvienas jų įvairuoja nuo paprasto, iki sudėtingo varianto, tad yra gausybė galimų jų kombinacijų.

„Meistras turi pažinoti daug medžiagų (popierius, šilkas, oda, medis, metalas, sintetinės medžiagos ir pakaitalai), atlikti daug skirtingų veiksmų (siuvimas, kljavimas, odos ploninimas, kaptalo pynimas, šlifavimas, auksavimas, popieriaus ir odos dekoravimo technikos, etc.), tad jam reikia ne tik daug žinių, patirties, bet ir kantrybės. Taip pat - bent šiek tiek meninio kūrybinio potencialo, nemažai kultūros, literatūros, istorijos žinių. Dar reikia daug įrankių, kurie taip pat yra sudėtingi ir brangūs, ypač tie, kurie skirti viršelio auksuotam dekorui atlikti.

Šio amato puoselėtojų nėra daug, bet, regis, esamai paklausai jų pakanka. Deja, jaunimas nelabai domisi, rimčiau į šią veiklą įsitraukia gal tik vienas kitas žmogus per dešimtmetį. Parodose dalyvaujame nedažnai, mat tokie darbai daromi ilgai ir kaupiasi lėtai, be to, parodos labiau reiškia išlaidas nei pajamas, nors reikia pripažinti, jos supažindina žiūrovą su menine knygrišyste, kūrėjais ir naujaisiais darbais, skatina meistrus labiau pasitempti, pasivaržyti, konkuruoti, prisideda prie nacionalinės kultūros ir literatūros sklaidos – tai netiesioginė, pinigais nepamatuojama nauda“, – sakė parodos kuratorė, kviesdama aplankyti šią retą ir įdomią ekspoziciją iki rugpjūčio 9 dienos.

Algis Vaškevičius

Naujasis Lietuvos ambasadorius Rusijoje – apie Tolminkiemį ir K.Donelaitį

Neseniai Maskvoje pradėjo dirbti naujasis Lietuvos Respublikos ambasadorius Rusijos Federacijoje Eitvydas Bajarūnas. Diplomatinę tarnybą beveik prieš 30 metų pradėjęs diplomatas jau yra dirbęs Lietuvos Respublikos generaliniame konsulate Sankt Peterburge. Viename iš pirmųjų savo interviu apie prasidėjusį darbą Rusijoje, kuris buvo spausdinamas svetainėje www.15min.lt naujasis ambasadorius, paklaustas apie politinius kontaktus su Rusija, sakė:

-Mano įsivaizdavimu, ir tą pajutau iš visų šalies vadovų, kad mes vis tiek nepabėgsime nuo Rusijos. Mums vis tiek reikia bendrauti ir atrasti bendravimo lygį. Čia kalba ne apie tai, ar bendrausime, ar

nebendrausime. Pavyzdžiui, Kaliningrado tranzitas vyksta, Lietuva su Kaliningradu turi didžiulę ES finansuojamą Pasienio bendradarbiavimo programą, kurios įgyvendinime dalyvauja savivaldybės iš abiejų pusių. Beje, tos programos vienas projektas apima Tolminkiemio infrastruktūros, kur gyveno mūsų žymusis rašytojas Kristijonas Donelaitis, atstatymą ir pritaikymą turizmui. Tai ar mums tai blogai? Labai gerai, europinės lėšos padės mums išvysti Donelaičio gyventą vietą tinkamai sutvarkytą. Taigi, aš pragmatiškai matau sritis, kur mes neišvengiamai kalbamės. Todėl nėra klausimo – ar pradėti dialogą, ar užbaigti. Jis vyksta. Aišku, kyla diskusijų, kokio lygio tas dialogas

Lietuvos prezidentas Gitanas Nausėda įteikia skiriamuosius raštus ambasadoriui E.Bajarūnui.

R.Dačkaus nuotr.

turi būti, bet ir dabar pasienietis bendrauja su pasieniečiu, veterinaras su veterinaru ir tai neišvengiama. Be to, mums įstojus į Europos Sąjungą (ES) didelė dalis mūsų bendravimo su Rusija eina per Briuselį.

Ministro vizitas

Balandžio mėnesį Tolminkiemyje (Čistyje Prudy), Kristijono Donelaičio memorialiniame muziejuje lankėsi Karaliaučiaus srities kultūros ir turizmo ministras Andrejus Ermakas, kuris domėjosi ten vykstančiais remonto darbais. Ir nors srityje balandžio 16 dieną dėl koronaviruso prasidėjo karantinas, ministras savo planų nekeitė ir atvyko į muziejų.

Pirmą kartą ministras su Karaliaučiaus srities gubernatoriumi Antonu Alichanovu, kurie tuo metu laikinai ėjo pareigas į Tolminkiemį atvyko 2016 metais. Praėjusiais metais praėjus įgyvendinti Lietuvos ir Rusijos Federacijos bendradarbiavimo per sieną 2014-2020 metų projektą „Kultūros paveldas pasienio regione – turizmui ir bendradarbiavimui“ ir gavus finansavimą iš Europos Sąjungos fondų, pradėti komplekso restauravimo ir atnaujinimo darbai. Dėl jų varžėsi statybinės firmos iš Sankt Peter-

burgo, Maskvos ir Barnaulo, o nugalėjo pastarojo miesto bendrovė „Rost“.

„Šį projektą būtinai reikėjo įgyvendinti. Kai prieš keletą metų buvote čia atvykę su gubernatoriumi, įsitikinome, kad bažnyčioje trūksta šildymo, joje drėgna, kaupiasi pelėšiai. Dabar į kunigo namą atvesta nauja elektros linija, pakeistos medinės stogo konstrukcijos, sumontuotos naujos inžinerinės sistemos. Pačioje bažnyčioje įrengiamas geoterminis šildymas, tad drėgmė čia tikrai išnyks“, - džiaugėsi ministras.

Visus darbus numatyta baigti ateinančių metų pirmajame pusmetyje. Šilta žiema, o vėliau prasidėjęs karantinas leido staty-

Ministras A.Ermakas Tolminkiemio bažnyčioje

Julijos Vlasovos nuotr.

bininkams dirbti be pertraukos ir trikdžių. Kartu su A.Ermaku atvykęs Rusijos valstybinės televizijos žurnalistai parengė reportažą apie jo vizitą ir darbų eigą, kuriame teigiama, kad po remonto bažnyčioje atsiras vargonai, bus įrengtos naujos ekspozicinės erdvės, kunigo name bus išlaikytos ir nakvynės vietos pakviestiems dailininkams, o pats muziejus išliks patraukliu turistų lankymo centru.

Nacionalinis diktantas generaliniame konsulate Karaliaučiuje

Buvusi Marijampolės savivaldybės komunikacijos skyriaus specialistė, o dabar Valstybinės lietuvių kalbos komisijos ryšių su visuomene atstovė Aurelija Baniulaitienė apie Lietuvių kalbos dienas Karaliaučiaus krašte rašo tinklapyje www.pasauliolietuvis.lt

„Spalvingiausių Lietuvių kalbos dienų renginių puokštę parėngė Karaliaučiaus srities Lituanistinis centras „Lietuvių kalba ir kultūra“. Didžioji dalis renginių vyko pedagoginėje kolegijoje, kur ir glaudžiasi Lituanistinis centras. Nacionalinį diktantą organizavo Lietuvos Respublikos generalinis konsulas Karaliaučiuje. Daugelio sumanymų iniciatorė buvo Lituanistikos centro vadovė lietuvių kalbos dėstytoja Tatjana Rodenko. Jos tvirtinimu, viktorinos, piešinių ir rašikiojo skaitymo konkursai, taip pat konkursas, skirtas mokyklų bendruomenių metų grafiam ženklui sukurti, sulaukė didelio susidomėjimo. Bet neatsirado norinčiųjų dalyvauti rašinio konkurse „Iš praeities tavo sūnūs te

Diktanto rašymo dalyvės (T.Rodenko – antra iš kairės).

stiprybę semia“ – renginys taip ir neįvyko.

„Mums, Karaliaučiaus srities lietuviams, dalyvavimas Lietuvių kalbos dienose reiškia galimybę pajusti save Lietuvos dalimi, pasigrožėti skambiausia mūsų tėvų ir senelių kalba, proga pasitikrinti ir pasitobulinti savo žinias“, – sako ji. Taip pat T. Rodenko pastebi, kad vietos lietuviams sunku išlaikyti prigimtine kalbą. Yra daug mišrių šeimų, kuriose tėvai nekalba lietuviškai. Bet mokytojai,

dėstytojai stengiasi, kad šiame krašte būtų kalbama lietuviškai. Yra klasės mokyklose, būreliai, vaikų ansambliai, kursai bibliotekose, kur dėstoma lietuvių kalba, kultūra. T. Rodenko tvirtina, kad jų švietimo veikla domina ne tik vaikus ir suaugusiuosius, kurie turi lietuviškas šaknis, bet ir kitų tautybių žmones – jie irgi tampa mokiniais ar klausytojais. Kartais iš jų susilaukiama daug palaikymo ir susižavėjimo lietuvių kalba bei kultūros tradicijomis“.

Restauruojamas Kidulių dvaro svirnas

Naujam gyvenimui prikeliamas Kidulių dvaro svirnas.

A.Vaškevičiaus nuotr.

Įgyvendinant Lietuvos ir Rusijos Federacijos Karaliaučiaus krašto bendradarbiavimo per sieną programos projektą „Kultūros paveldas pasienio regione - turizmui ir bendradarbiavimui“, sparčiai remontuojamas ne tik Kristijono Done-laičio memorialinis muziejus Tolminkiemyje - darbai vyksta ir Kidulių dvare Šakių rajone, kur naujam gyvenimui prikeliamas dvaro svirnas.

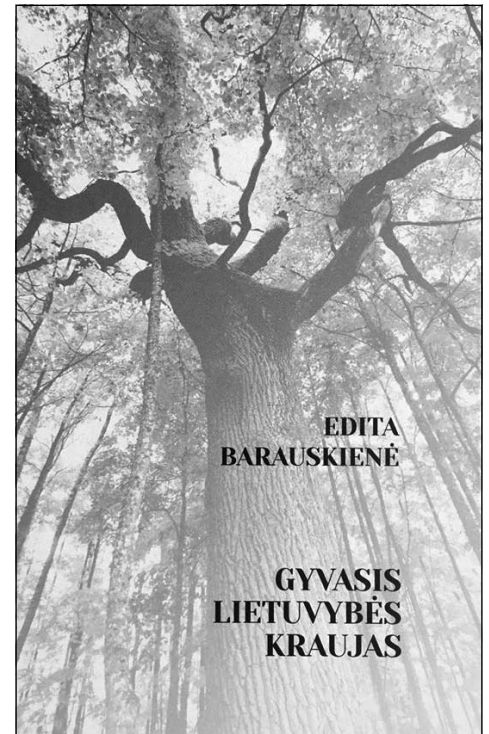
Projekto vadovė, Šakių rajono savivaldybės švietimo, kultūros ir sporto skyriaus vedėjo pavaduotoja Aurelija Papiėvienė sakė, kad po remonto atnaujintose patalpose bus įrengta ekspozicijų salė, čia vyks keramikos pažintiniai (mokomieji) užsiėmimai, kitos veiklos. Apie sėkmingai vykstančius remonto darbus gegužę buvo parodytas reportažas Lietuvos televizijos laidoje „Panorama“.

Naujas rašytojos Editos Barauskienės romanas

Sveikiname rašytoją, romano „Tolminkiemio sodininkas“ autorę, 2016 metų K. Donelaičio medaliu „Širdings brolau“ nominantę Editą Barauskienę su ką tik pasirodžiusia nauja jos knyga „Gyvasis lietuvių kraujas“, kurioje ji tęsia Mažosios Lietuvos kraštotyros temą, rašo apie Tilžės aktą ir jo signatarus. Bus išleista ir antroji šios knygos dalis.

Rašytoja už romaną „Vyžeikių karalienė“ yra gavusi Ievos Simonaitytės premiją, „Amžinasis keleivis Abraomas iš Kulvos“ gavo Amerikos lietuvių tautinės sąjungos premiją, „Karūna žalčių karaliui“ apdovanota Jono Marcinkevičiaus premija, romanas apie Martyną Mažvydą „Žodi, nekrisk ant akmens“ buvo įvertintas Martyno Jankaus premija, o „Tolminkiemio sodininkas“ gavo Fridricho Bajoraičio premiją.

Po apdovanojimo „Širdins brolau“ medaliu E. Barauskienė interviu mūsų žurnalui (pokalbis spausdintas 2017 metų 1-ajame numeryje) paklausta, kokie jos tolimesni kūrybiniai planai, apie ką dar norėtų išleisti knygą, atsakė: „Kai gyvenimo knyga artėja prie pabaigos, kokių nors planų nebegali turėti, tačiau žmonių nežinojimas, arba, kas dar blogiau, nenoras žinoti, nesigilinti į savo istoriją visapusiškai mane varo į neviltį. Tuosyk vėl reikia griebtis plunksnos ir pasakyti, kaip buvo iš tikrųjų“.

Valdas Aušra. Martynas ... (Mt. 5, 11-12)

Karantino metu Mažosios Lietuvos fondo ir draugijos pirminkas Valdas Aušra, gyvenantis Jungtinėse Amerikos Valstijose, Čikagoje sukūrė eilėraštį, skirtą Martynui Mažvydui. Spėjama, kad šiemet sukanka 500 metų nuo jo gimimo. Siūlome šį eilėraštį mūsų skaitytojams.

Dažnai mintys nuklysta prie
Mažvydo
Mažai suprasto lietuvių tautos
Titano
Jis toks liuteroniškai kuklus
Tarsi pasislėpęs savo knygos ir
bažnyčios šešėlyje
Pažymėtas persekiojimu ir
tremtimi
Paženklintas žmogiškosios ne-
sėkmės ženkle
Apsuptas netikėjimo bei prieta-
rų jūros
Tragiško likimo žmogus

Dievo įrankis žmogaus kūne
„Broliai ir seserys
Imkit mane ir skaitykit“...
Martyno plunksnos brėžiu pra-
byla Sutvėrėjas
„Ir tatai skaitydami permany-
kit“
Prisakymas suprantantiems se-
nąją kalbą
Vilniaus turtingųjų jaunimui
Raginės būrams
Mums
Kad suprastum parašytą žodį
Turi mokėti skaityti
Žinoti kaip jungiasi raidės
Į žodžius
Į sakinius
Į supratimą ir mintį
Tikėjimą
Imkit Jo žodį ir skaitykit
„Mokslą šitą jūsų tėvai trokš-
davo turėti

Ale to negalėjo nei vienu būdu
gauti“

Įgavęs mokslą turi šventę švęs-
ti

Ir giesmes garsiai giedodamas
Garbinti Dievą...

Stumdomas, ujamas
Persekiojamas ir ištremtas
Sėjantis Dievo Žodžio grūdą į
dirvą

Neramumų jūroje skleidžiantis
tikėjimo šviesa

Palaimintas...

„Palaiminti jūs, kai dėl manęs
esate niekinami ir persekiojami
bei meluojant visai šmeižiami.

Būkite linksmi ir džiūgaukite,
nes jūsų laukia gausus atlygis dan-
guje.

Juk lygiai taip kadaise buvo
persekiojami ir pranašai...“

Palaimintas dangaus karalystės
tarnas Martynas...

2020 m. gegužės 28 d.

Karaliaučiaus krašto istorijos ir meno muziejus saugo istorinę atmintį

Karaliaučiaus (Kaliningrado) istorijos ir meno muziejus – vienas iš projekto „Kultūros paveldas pasienio regione – turizmui ir bendradarbiavimui“ partnerių. Jo filialas yra Tolminkiemyje (Čistyje Prudy) esantis Kristijono Donelaičio memorialinis muziejus, kuriame įgyvendinant šį projektą pernai spalio mėnesį pradėti remonto darbai. Apie tai jau rašėme „Donelaičio žemės“ puslapiuose, o šį kartą pristatome skaitytojams Karaliaučiuje esantį muziejų.

Karaliaučiaus srities istorijos ir meno muziejus pradėjo komplektuoti savo fondus 1946 metais ir šiandien turi didžiausią muziejinę kolekciją šioje srityje. Čia yra saugomos gamtos pažinimo, archeologinės, istorinės ir meno kolekcijos, iš viso – apie 140 tūkstančių eksponatų. Muziejus ne kartą keitė savo vietą, o nuo 1991 metų yra įsikūręs atstatytoje Miesto koncertų salėje, kuri buvo pastatyta 1912 metais pagal architekto Richardo Seelio projektą. Šis pastatas Antrojo pasaulinio karo metais buvo sugriautas beveik iki pamatų ir atstatytas tik po kelių dešimtmečių.

Kiekvienais metais šiame muziejuje surengiama apie 50 naujų parodų įvairiomis temomis, dažnai čia vyksta ir tarptautinės parodos, atvežtos iš Lietuvos, Vokietijos, Lenkijos, kitų šalių. Pasak muziejaus direktoriaus pavaduotojos Olgos Ščeglovos, per metus muziejų, jo filialus bei jo parengtas parodas kitose vietovėse iš viso aplanko apie 300 tūkstančių lankytojų.

Šio muziejaus filialai – tai memorialinis Kristijono Donelaičio muziejus Tolminkiemyje, kuris yra vienintelis literatūrinis muziejus visame Karaliaučiaus krašte, taip

Muziejaus direktoriaus pavaduotojas A.Valujevas pristato vieną iš dailės darbų, vaizduojančių Tolminkiemį.

pat „Bunkeris“ ir „Fortas Nr.5“, kuriuose pristatomi gynybiniai įtvirtinimai, karinė technika. Šio muziejaus filialu nuo 1979 metų buvo ir turistų gausiai lankomas Gintaro muziejus, kuris nuo 2004-ųjų įgavo savarankiško muziejaus statusą.

Daug metų buvęs istorijos muziejumi, 1977-aisiais jis tapo istorijos ir meno muziejumi. 1984-aisiais buvo atidarytas Skulptūrų parkas, o 1988-aisiais – Karaliaučiaus krašto Kuršių nerijos gamtos muziejus, kuris dabar priklauso Kuršių nerijos nacionaliniam parkui. Prieš kelerius metus muziejui priklausė ir atstatytas filosofo Immanuelio Kanto namas-muziejus Jučiuose (Vesiolovkoje), kuris dabar perduotas Karaliaučiaus katedros institucijai. Šiame name I.Kantas laikinai gyveno mokytojaudamas.

Karaliaučiaus istorijos ir meno muziejaus ekspozicijos užima du iš trijų aukštų, o pastato rūsiuose

yra saugyklos. Ekspozicijų salėse – ir archeologiniai radiniai, rasti šiuose kraštuose, tarp kurių yra ir tikrai vertingų daiktų. Paroda „Kelionė už ribos“ pasakoja apie Gintaro krašto gyventojų materialinę ir dvasinę kultūrą nuo akmens laikų iki viduramžių. Ekspozicijoje chronologine tvarka pavaizduoti visi senovės regiono istorijos skyriai, pradedant nuo pirmųjų šiaurės elnių medžiotojų pasirodymo čia paleolito pabaigoje ir baigiant Kryžiuočių (Vokiečių) ordino vykdytu "Prūsijos" žemių užkariavimu ir kolonizavimu. Parodoje eksponuojami įvairių laikų namų apyvokos daiktai, ginklai, monetos ir papuošalai.

Dar viena paroda suteikia galimybę pamatyti XVIII – XIX amžiaus Karaliaučių rusų keliautojų akimis. Čia eksponuojama per 500 eksponatų iš seniausio regiono muziejaus kolekcijų. Dailės ir dekoratyvinės dailės kūriniai,

senoviniai baldai, senos knygos, žemėlapiai, muzikos instrumentai, namų apyvokos daiktai, miestiečių drabužiai ir papuošalai sukuria paslapties šydu uždengtus praeities vaizdus, kuriuos jau sunku atpažinti šiuolaikinio miesto kontūruose.

Nemažai vietos muziejuje užima gamtos pažinimo salė, kur eksponuojamos paukščių, gyvūnų iškamšos, pristatoma šio krašto augalija. Čia dažnai lankosi moksleiviai, jiems rengiami pažintiniai užsiėmimai.

Muziejuje skirta vietos ir filosofui Imanueliui Kantui, kuris gimė, gyveno ir mirė Karaliaučiuje, atskirame kampelyje yra pristatoma ši asmenybė. Dabar toje vietoje, kur stovėjo I.Kanto gimtasis namas stovi sovietmečiu statytas daugiabutis, ant kurio pritvirtinta atminimo lenta.

Kitose šio muziejaus salėse – Rusijos imperatoriams skirta ekspozicija.

Taip pat pristatomas ir Karaliaučiaus gyvenimas po Antrojo pasaulinio karo. Šį laikotarpį iliustruoja beveik tūkstantis eksponatų – tai sovietinių imigrantų namų apyvokos daiktai, dokumen-

tai, nuotraukos, kostiumai, tapyba, skulptūra.

2013 metais įrengta ekspozicija „Karaliaučius. Paskutinis šturmas 1945 metais“, kurioje detaliai pa-vaizduotas šis istorinis įvykis. Čia ir sugriauti pastatai bei subombarduotas gatvių grindinys, ir visa to meto gyventojų butis. Specialistai šią išpūdingą panoramą parengė per rekordiškai trumpą laiką.

Muziejuje yra dvi parodų salės, kuriose eksponuojamos meno parodos – ir vietos dailininkų darbai, ir atvežtos iš kitų miestų. Mažesnioji salė pavadinta „Meno ateljė“, čia galimybę pristatyti savo kūrybą turi pradendantys jauni menininkai.

Muziejaus nuolatinėje ekspozicijoje yra nemažai dailės darbų, tarp jų ir vaizduojančių Kristijono Donelaičio memorialinį muziejų Tolminkiemyje. Lietuvos dailininko Romano Borisovo nutapyta Tolminkiemio bažnyčia puošia ir šio muziejaus direktoriaus pavaduotojo Anatolijaus Valujevo darbo kabinetą.

Algis Vaškevičius

Autoriaus nuotraukos

Karaliaučiaus šturmą 1945 metais vaizduojanti panorama.

Karaliaučiaus krašto metraštininkas išleido Kryžiuočių ordino istoriją

Anatolijus Bachtinas – fotografas, istorikas, ilgametis vyriausiasis Valstybinio Karaliaučiaus (Kaliningrado) srities archyvo archyvistas. Išleidęs ne vieną knygą ir veikalą, pernai jis baigė rašyti didžiausią ir unikaliausią savo veikalą - TEUTONŲ ORDINO istoriją, apimančią laikotarpį nuo 1190 iki 1525 metų.

Šia džiugia naujiena pasidalino jo bičiulis filosofas, buvęs Lietuvos Respublikos kultūros atašė Karaliaučiaus krašte Arvydas Juozaitis, teigiantis, kad naujoji, šią vasarą pasirodysianti A.Bachtino knyga turės 1000 puslapių, o jos rašymas užėmė apie 10 metų.

Dar viena knyga, kurią jis rašė apie dešimtmetį, buvo, pasak A.Juozaičio, proto ir vaizduotės iššūkis, istorinė hipotezė apie Sandoros Skrynią (10 Dievo Įsakymų), kuri gali būti palaidota Rytprūsiuose. („Sandoros skrynios istorija nuo Sinajaus iki Prūsijos“, 2011).

„Verta priminti lietuviams: labai nedaug žinome, broliai ir sesės, apie stebuklus, kuriuos tebeglaudžia Rytprūsiai. Ten ne tik Kantas ir Rėza, Mažvydas ir Donelaitis. Yra ir gyvųjų, kurie tebedirba, vienas iš jų - Anatolijus Bachtinas“, - teigia A.Juozaitis.

Fotografas, Kristijono Donelaičio draugijos narys, „Donelaičio žemės“ žurnalo redkolegijos narys Valentinas Juraitis prieš kelerius metus savo leidžiama-

me fotografijos žurnale „Vyzdys“ spausdino pokalbį su A.Bachtinu. V.Juraitis maloniai sutiko pasidalinti šiuo šiek tiek sutrumpintu tekstu su „Donelaičio žemės“ skaitytojais.

- Jūsų parengtoje ir 2006 m. išleistoje knygoje-žinyne „Vokiečių ordino pilys ir įtvirtinimai Rytų Prūsijos šiaurinėje dalyje“ sistemingai ir išsamiai aprašyti Kryžiuočių ordino karo inžinerijos statiniai, pateikta pilių schemų, nemažai fotografijų. Kurios pilys, Jūsų manymu, buvo svarbiausios ir pavojingiausios prūsams ir jų kaimynams lietuviams?

- Kryžiuočiams užkariaujant Prūsiją etapais, Ordino pilių ir tvirtovių svarba tolydžio keitėsi, kaip kito ir jų funkcijos. Didžiausią pavojų Lietuvai, žinoma, kėlė pasienyje buvusios pilys. Nuolat puldinėdami jas, daugiau kaip 10 šių pilių lietuviai sugriovė, paskui jas dar naikino laikas, o iš tų, kurios išliko, pavojingiausios buvo Ragainė (Ragnit, dabar rus. Nemanas) ir Tilžė (Tilsit, dabar rus. Sovetskas) pilys.

- Kuo gali būti reikšmingos ir įdomios šio krašto pilys istorikui ir turistui šiandien? Jūs savo ranka atkūrėte daugelio pilių, kurios arba visai išnykusios, arba dar likę griuvėsiai, planų brėžinius, rekonstravote tikėtiną jų išvaizdą, eksterjerą. Kokiais šaltiniais naudojotės? Ar Karaliaučiaus archyve pakanka medžiagos šia tema?

- Mano manymu, šių dienų istorikui krašto pilių likučiai ir net griuvėsiai turi didžiulę reikšmę tyrinėjant Teutonų ordino fortifikacijas. Ir ne tik tai. Pilių funkcija buvo gynyba, o puolimams būdavo ruošiamasi tam tikrose bazėse, iš kurių paskui Ordinas darydavo išpuolius norėdamas užgrobti lie-

tuvių žemes. Pradėjęs tyrinėti šiuos objektus ir rengdamas leidinį, aš, man regis, išstudijavau visą man prieinamą informaciją apie Ordino pilis ir Karaliaučiaus srities teritorijoje, ir Vokietijos, Lietuvos, Lenkijos archyvuose.

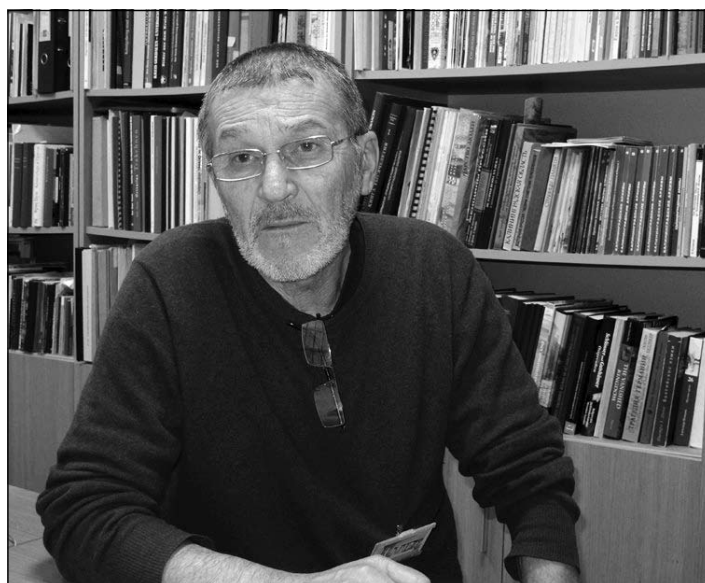
Karaliaučiaus archyvo fonduose medžiagos šia tema yra nemažai, bet, deja, nepakankamai. Svarbus dalykas man buvo pačiam aplankyti pilis, apžiūrėti jų liekanas, užfiksuoti ir atlikti reikalingus matavimus.

- Beje, Jūs esate ne tik fotografas, bet ir tapytojas. Jūsų tapytos drobės ištis originalios, jaučiama dailininko profesionalo ranka.

- Meninį išsilavinimą gavau dar jaunystėje – studijavau molbertinę tapybą ir pamėgau ją visam gyvenimui. Man ypač patinka tapyti gimtojo krašto peizažus.

- O Jūsų gimtinė – Karaliaučius, miestas, kuriame ir dabar gyvenate. Neabejoju, kad čia Jums tenka susidurti ir su lietuvių raštijos pėdsakais. Kaip pasikeitė miestas per pastaruosius penkiasdešimt metų? Kokių problemų kyla stengiantis išsaugoti miesto istorinį paveldą, jo charakterį, kad jis būtų patrauklus turistams?

- Taip, aš gimiau ir užaugau Kaliningrade ir mačiau visus šio miesto atstatymo bei augimo etapus. Mano jaunystė, tiesą pasakius, praejo tarp griuvėsių, nes miestą buvo pradėta atstatinėti tik septintajame praėjusio šimtmečio dešimtmetyje.

A.Bachtinas parašė naują knygą.

V.Juraitis nuotr.

Tai buvo tarybiniai laikai, miestą nuspalvinę tik pilkšva ir primityvios statybos spalva. Toks buvo pirmasis etapas. Naujas etapas iš esmės prasidėjo tik nuo XXI a. pradžios. Statyba darėsi įvairesnė, bet tuo pat metu, miestui augant, daug senų namų buvo nugriauta ir sunaikinta daug dar išlikusių vokiškosios architektūros.

Problemų, kaip išsaugoti miesto istorinį paveldą, dabar nėra neįmanoma, nes tasai paveldas iš esmės jau prarastas. Liko tik atskiri kultūros paveldo, tarp jų – ir lietuvių raštijos pėdsakai, paminklai, kuriuos matant dar galima numanyti, jog kadaise čia būta miesto, kuris vadinosi Karaliaučius (Kionigsbergas).

- Dar nuo tarybinių metų turbūt visose šalyse, kurios yra Lietuvos kaimynės žinomas, minimas ir ryškiau nušviečiamas Kristijonas Donelaitis, mūsų poetas, kunigas, rašytojas, apskritai kūrybinga asmenybė. Tačiau su Karaliaučiaus kraštu siejasi ir daugiau mūsų kultūros, ypač raštijos, veikėjų (užtektų paminėti Mažvydą ir Bretkūną), kurių vardai čia neįmanžinti.

- Iš tikrųjų, išskyrus K. Donelaitį, mes menkai susipažinę su kitais senajai lietuvių kultūrai daug nusipelnusiais praeities veikėjais,

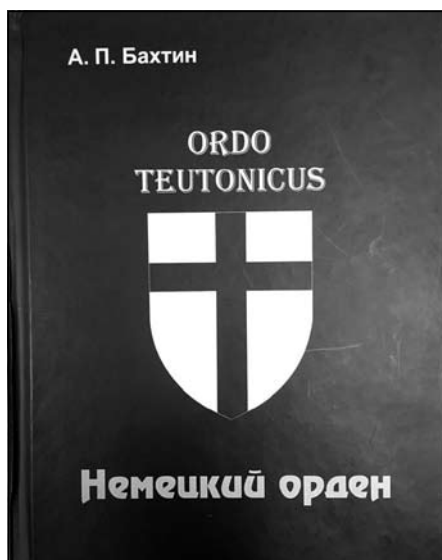
kurie čia yra dirbę iki K. Donelaičio ir po jo.

- Iš Jūsų knygos „Sandoros skrynios istorija nuo Sinajaus iki Prūsijos“ aiškėja kryžiuočių atėjimo į šį kraštą schema. Iškeliate įdomių hipotezių, versijų. Tai padeda suvokti ir pažinti Prūsijos žemę gerokai platesniame kontekste.

- Šioje knygoje aš išsakau savąją šios biblinės relikvijos – Sandoros skrynios – traktavimo versiją, kartu ir Teutonų ordino susikūrimo bei jo kovų Prūsijoje istoriją. Ši istorija baigiasi 2000 metais, t. y. tais metais, kai buvo baigta rašyti knyga.

- Kalbant apie Karaliaučių, neįmanoma neprisiminti išgarsintojo Gintaro kambario paieškos. Kiek versijų iškelta, kiek jų subliuško, kiek pilių rūšių iškasinėta. O Gintaro kambarys nerastas. Tad pabaigoje ir paklausiu: ar šia tema pas Jus vis dar diskutuojama?

- Gintaro kambarys, žinoma, nepamirštas ir neužmirštas, bet ši tema įgavo kitokį pobūdį. Vis daugiau tyrinėtojų nėra neabejoja, kad Gintaro kambarys niekur nedingęs, jis yra, ir belieka tiksliai suprasti, į kieno rankas dabar jis patekęs. Aš tolydžio sutinku žmonių, kurie nesiliauja ieškoję Gintaro kambario.

Prisimenamas vienas iš lietuvių raštijos pradininkų Stanislovas Rapolionis

Rapolionių giminės (vadinamosios Svetkų) kapinaitės, esančios greta buvusios S. Rapolionio tėviškės Dainavos kaime.

A. Aleksandravičiaus nuotr.

Gegužės 13 dieną sukako 475-eri metai nuo vieno iš lietuvių raštijos pradininkų, reformacijos pradininko Vilniuje, pranciškonų vienuolyno vienuolio, pirmojo Karaliaučiaus universiteto teologijos profesoriaus Stanislovo Rapolionio mirties.

Spėjama, kad S.Rapolionis gimė apie 1485 metus neišlikusiame Dainavos kaime, netoli dabartinės Gornostajiškės dvarvietės Eišiškių seniūnijoje. Susidomėjęs Martyno Liuterio mokymu, apie 1525 m. jis išstojo iš vienuolyno ir pradėjo mokytojauti didikų dvaruose. 1528 m. su savo mokiniais įstojo į Krokuvos akademiją, gavo bakalauro laipsnį. Po to dešimt metų vėl mokytojavo pas didikus, kol 1542 m. gavo Prūsijos hercogo Albrechto stipendiją ir įstojo į tuo metu garsėjusį liuteronišką universitetą Vitenberge. 1544 m. baigė mokslus, apgynė teologijos daktaro laipsnį. Grįžo į Karaliaučių ir vadovavo Teologijos katedrai, buvo pirmasis šio universiteto teologijos profesorius.

Enciklopedijos rašo, kad

S.Rapolionis turėjo įtakos Lietuvos studentams, prisidėjo prie reformacijos platinimo Lietuvoje, prisidėjo prie Martyno Mažvydo katekizmo išleidimo. Jis pirmasis pradėjo versti į lietuvių kalbą Bibliją (vertimas neišliko), iš kitų kalbų išvertė giesmių, iš kurių viena paskelbta Martyno Mažvydo 1570 m. išleisto giesmyno antroje dalyje, parašė teologinių darbų lotynų kalba, taip pat pirmą lietuvių evangelikų giesmę.

S.Rapolionis gerai mokėjo lietuvių bei lenkų, taip pat senąsias lotynų, graikų ir hebrajų kalbas, o vokiškai nemokėjo. Buvo puikus oratorius – savo paskaitas tarsi deklamuodavo (jas dažnai lankė ne tik miestiečiai, bet ir pats Albrechtas).

Savarankiškai dirbęs vos vienus nepilnus metus, S.Rapolionis nespėjo iki galo atskleisti visų savo intelektualinių pajėgų. Tačiau ir per trumpą laiką jis paliko ryškius pėdsakus lietuvių kultūros istorijoje.

Jei katalikų bažnyčia knygas spausdino ir kunigai apeigas atliko

lotynų kalba, tai liuteronai, norėdami, kad juos suprastų visi žmonės, pirmieji prabilo gimtosiomis kalbomis. Todėl lietuviškas raštas, o pasakui ir pirmosios lietuviškos knygos išvydo pasaulį (Vilniuje? ir) Karaliaučiaus krašte.

S.Rapolionio atminimas yra įamžintas Lietuvoje. Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto vestibulį puošia lietuvių raštijos pradininkų portretai, sukurti skulptoriaus Konstantino Bogdano, minint universiteto 400-ąsias metines. Tarp jų yra ir 1978 m. skulptoriaus sukurtas bronzinis S.Rapolionio biustas. 1986 m. Gornostajiskės dvarvietėje, netoli Eišiškių, minint 500-ąsias gimimo metines, buvo pastatytas jam skirtas paminklas su biustu, kuris buvo nuimtas ir saugomas, o vėliau perduotas 1992 m. atkurtajai lietuviškai Eišiškių S.Rapolionio gimnazijai (stovi iškilmių salėje, skulpt. K. Bogdanas, arch. R. Buivydas ir J. Balkevičius).

Stanislovo Rapolionio vardas tuometei Eišiškių vidurinei mokyklai buvo suteiktas 1993 m. rugsėjį, rajono savivaldybės įteisintas 1996 m. S. Rapolionio vardu pavadinta gatvė yra Vilniaus mieste (Pilaitės seniūnija), taip pat Eišiškių (Šalčininkų r.) miestelyje.

2011 m. vasario 10 d. priimtas Lietuvos švietimo draugijos „Rytas“ nutarimas skirti kasmetę Stanislovo Rapolionio premiją. Premijos tikslas – skatinti mokytojų, kultūros ir meno veikėjų literatūrinę veiklą, tautinį ugdymą, Pietryčių Lietuvos istorinės praeities studijavimą. Premija bus įteikiama kasmet gegužę – S.Rapolionio mirties mėnesį, Eišiškių Stanislovo Rapolionio gimnazijoje (anksčiau ją skirdavo Lietuvos tautinių mažumų ir išeivijos departamentas). 2019 metais šia premija apdovanojamas rašytojas, kraštotyrininkas Benjaminas Kondratas.

Prie Donelaičio ir Žemaitės

Prie Žemaitės paminklo senosiose Marijampolės kapinėse. V. Kvietausko nuotr.

Visi sutinkame, kad Lietuva – ypatingas kraštas, o jos kiekvieno regiono gyventojas dar pabrėžia savojo etnografinės skirtybes ir grožybes. Ne išimtis ir mes – Sūduvos/Suvalkijos senbuviai. Mums brangi ši žemė! Ir pasidaro dar brangesnė, kai pradedame kalbėti apie asmenybes, išėjusias Rygiškių Jono gimnazijos *kleses*, kai einame senųjų kapinių-panteono takais, sustojame prie Žemaitės kapo, kai žvelgiame Rytprūsių pusėn ir žinome, kad vos už 80

kilometrų yra mūsų Kristijono Donelaičio giminė, jo išvaikšiotos vietos. Gerbiame, vertiname ir mylime nusipelnusias Lietuvai asmenybes, puoselėjame jų atminimą.

Labai neilgai gyveno Marijampolėje Žemaitė, vos kelis mėnesius nuo spalio mėn. pradžios iki savo mirties gruodžio 7 d. tais pačiais 1921 metais (tad kitais metais mūsų laukia rašytojos mirties šimtmečio paminėjimas). Šiuo metu krečianti visą pasaulį pandemija, karanti-

nas ir suvaržymai neleido garsiai ir prideramai paminėti rašytojos 175 – mečio jubiliejaus, net Žemaičių dailės muziejaus padalinys Bukantėje perkėlė jubiliejinį renginį į rudenį. Todėl mes, Marijampolės Kristijono Donelaičio draugijos ir Palaimintojo Jurgio Matulaičio draugijos Marijampolės skyriaus atstovai birželio 5-ąją susitikome prie Julijos kapo kukliai paminėti ir prisiminti Jos nuopelnus literatūrai ir kultūrai. Žvakės, gėlės ir posmai rašytojai. Prisiminėme, kiek daug gražių poetų žodžių skirta plunksnos seseriai:

*Istabioji žemaitiško žodžio audėja,
Sodriausia rasa mano žemės gimtos* [A.Churginas]

Pažadino. Paženklino. Ir aš jau nebe ta.

*Kamanė bitė apleidus ankštą korį,
žiedadulkių saldybėn lėks apsvaigus.*

Taip aš dabar. [Ald. Puišytė]

Visko turėjo amžiui užtekti:

Duonos /meilės/ drašos/kančių.

Atsakomybė kaip Džiugo kalnas

Užgriuvo ant moters pečių.

[V.Šulcaitė]

Rašytoja verta to dėmesio, kuris metai po metų jai skiriamas ir vis didėja. Į žemaitiados aruodus sugulė eilės, monografijos, apybraižos, apysakos, esė ir net romanai apie spalvingą ir įdomų gyvenimą. Rikiuojasi „Raštų“ leidimai: 1927 m. A.Bulotos išleistas, apie kurį svajota, daug dirbta ir neuilstamai galvota net paskutinėmis gyvenimo dienomis čia, Marijampolėje, Bulotų namuose; 1948 m. išleisti keturi tomai; 1957 m. sovietmečiu išleistas jos „Raštų“ šešiatomis, 1995 m. pradėtas naujas raštų leidimas.

Nejučiomis pakrypo kalba ir apie Kristijoną Donelaitį, juk jie ten, danguje, visi susitikę tikriausiai pakalba ir apie mūsų žemiškuosius

reikalus, ir apie savo svajonių bei godų išsipildymą jau mūsų dienomis. Pavarčiau, rengdama šią žinutę spaudai, Žemaitėi skirtą literatūrą. Daugelyje leidinių suradau K.Donelaičiui skirtų eilučių, daug autorių lygina šiuos lietuviško žodžio gigantus, suranda daug sąlyčio taškų ir paralelių. Tik niekas nepamini, ar žinojo rašytoja apie K.Donelaitį. Apie tai, kad P.Višinskis parveždavo pasaulinės literatūros šedevrų, kad ji skaitė Gėtę ir Šekspyra, plačiai paminima ne vienoje monografijoje, o štai A.Venclova leidinyje „Žemaitė literatūros moksle ir kritikoje“ (Vilnius: Vaga, 1985 p. 27) rašo: *Žemaitė – nuosekliausia lietuviškojo realizmo, kurio pradus randame dar Kristijono Donelaičio „Metuose“, tradicijos tęsėja. Mes nežinome, ar Žemaitėi teko pažinti Donelaičio raštus. Didžiausias Žemaitės mokytojas, be abejo, buvo pats gyvenimas“.*

Tai kas yra šių dviejų kūrėjų lyginimo aspektas, kokių sąlyčio taškų jų kūryboje ieškojo tyrinėtojai Viktorija Daujotytė, Adolfas Sprindis, Donatas Sauka ir kiti? Jie pažymi, kad Žemaitė tarsi pratęsia K.Donelaičio sukurto aprašymo modelį, rašo apie gerai pažįstamą, valstietišką aplinką ir skiria savo kūrybą būtent tos aplinkos žmonėms, todėl ir išryškėja valstietiškas požiūris į peizažą, kurio pagrindinė veikėja yra saulė, o žemė, jos nušviesta, yra linksma ir graži abiejų rašytojų kūryboje. Abu autoriai kalba apie darbą kaip apie pamatinį herojų pasaulėjau-

Šiomet minimos 175-osios Žemaitės gimimo metinės

tos dydį. Svarbią vietą analizėse užima rašytojų žodynas ir kalba: žavi, gyva, vaizdinga, savita, kiekvienam jų būdinga tarmiška, tarsi surinkta iš paprastų liaudies kalbos žodžių kalba. (Žemaitė dar vadinama žodingiausia mūsų rašytoja). *Žemaitės raštų kalba, kaip ir K.Donelaičio Lietuvoje, buvo tarsi gaivaus vėjo dvelktelejimas nuobodokoje, sustingusioje raštų kalboje* (Vyt. Vitkauskas. Literatūra ir kalba XII. Vilnius: Vaga, 1972,p.439).

Tai tik fragmentai gal didesniai pamąstymui, o ir tikslas šio rašinio kitas – pasidalinti mintimis apie praėjusį ir ateinantį rašytojos jubiliejus. Tačiau peršasi mintis, kad kalbant apie vieną didį neišvengiamai turime paliesti ir kitą nemažiau didį. O kartu ir pasidžiaugti, – kokia vis tik turtinga mūsų Lietuva!

Vida Mickuvienė,
Marijampolės Kristijono
Donelaičio draugijos pirmininkė

Kristijonas Donelaitis šiandien

Dalia Dilytė

profesorė, habilituota daktarė

Pranešimas, skaitytas 2019 m. lapkritį atsiimant K. Donelaičio medalį „Širdings brolau“ Vilniuje, Seimo lankytojų centre minint Tilžės akto 101 metų sukaktį.

Daugiausia dėmesio Kristijonui Donelaičiui skyrėme jubiliejiniais 2014 m. Vyko devynios galybės minėjimų, konferencijų ir kitokių renginių, sukurta įvairių meno kūrinų, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas išleido dvi monografijas, surengė didžiulę mokslinę konferenciją, kurios pranešimų pagrindu parengti straipsniai 2016 m. sugulė į storą, 547-ių puslapių knygą „Kristijono Donelaičio reikšmės“. Joje į skaitytojus prabyla net 24 autoriai. Mokslo žmonės dirba ir toliau. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto darbuotojai leidžia naują Donelaičio Raštų rinkinį. Jau turime du tomus: pirmas išėjo 2015 m., o antras pasirodė šiomet. Esama ir smulkesnių darbų, bet triūso dar daug. Neturime solidaus, sintetinio ir kompleksinio mokslinio „Metų“ komentaro, pateikiančio kiekvienos eilutės metrikos, leksikos, sintaksės, stilistikos, tekstologijos, realijų, įtakų bei sąsajų aiškinimą. Neturime plataus panoraminio tyrimo, aprėpiančio Donelaičio „Metų“ santykį su XVIII a. poetų kūryba ir literatūros teorijomis. Pavyzdžiui, reikėtų ištirti Donelaičio hegzometro santykį tiek su XVIII a. šios eilėdaros teorija, tiek su vokiškojo hegzometro praktika. Anglams, prancūzams, lenkams dėl jų kalbų specifikos hegzometras netiko, o štai vokiečiai bandė suformuluoti teorinius savojo hegzometro pagrindus ir juo rašė. Reikėtų aiškiai įvardyti, kokie

Friedricho Gottliebo Klopstocko, Ewaldo Christiano von Kleisto ir kitų amžininkų eilėdaros principai darė įtakos ar įspūdžio Donelaičiui, o ką jis atmetė, nusitiedamas savąjį hegzometro taką.

Čia būtų mokslo daržas, ir tikėkimės, jog kada nors mokslininkai ištirs ir mano minėtus, ir nemintus dalykus.

Svarbesnis, mano galva, darbas yra uždavinys padaryti Donelaitį visuomenės savastimi. Svarbu, kad lietuviai suvoktų, jog „Metai“ yra mūsų nacionalinis epas, jungiantis ir didaktinio, ir herojinio epų elementus. Iš didaktinio epo į „Metus“ atkeliavo pamokymų ir patarimų nuostata. Poetas pataria, ragina, moko neprarasti tautinio identiteto: protėvių nustatytą žemės ūkio taisyklių, dievotumo ir dorovinių normų tradicijų. Iš herojinio epo Donelaičio nusižiūrėta veikėjų kategorija skatina su ja susijusio elemento dialogo atsiradimą. Poemoje nerandame personažų vidinių monologų. „Metuose“ vyrauja dialogai, rodantys, kad Donelaičiui labiausiai rūpėjo sukurti ne pavienių individų, o visos Vyžlaukio krašto lietuvių valstiečių bendruomenės, siejamos komunikacijos ir dialogiškumo santykių, vaizdą.

Su Senovės epais ir senovine pasaulėjauta „Metus“ sieja ciklinio laiko idėja. Saulelė pavasariop grįžta ir kopja į zenitą, o rudenį ritasi tolyn, visą laiką diktuoama valstiečių darbus ir užsiėmimus. Epo pabaigoje miršta bendruomenės vadovas seniūnas Pričkus, bet poetas teigia, jog niekas tuo nesibaigia: lietuviai gyvens toliau, vėl dirbs tuos pačius darbus, smagius pavasarius keis karštos vasaros, riebūs rudenys, sniegingos žiemos, ir ratas suksis kaip sukėsis. Amžinajame būties rate gimstama,

senstama, mirštama, viskas kartojasi, nieko naujo neatsitinka. Tad nereikia stebėtis, kad epas su tokia idėja neturi svaiginančių posūkių kupino siužeto: „Metuose“ nesukubant vaizduojami darbštuoliai ir tinginiai, valstiečių sueigos, jų pokalbiai, darbai ir valgiai, linksmybės, dvaro žmonių sugedimas ir kietaširdiškumas. Kartojantis tiems patiems ratu bėgančio gyvenimo elementams, nei naujovės, nei individualumas nėra pageidautini, todėl tokiam epui nereikia sudėtingų ir ryškiai individualizuotų charakterių: Lauras, Selmas, Krizas, Dočys, Slunkius ir kiti poemos veikėjai paženklinti tik keliais amžių, dorovines ypatybes nusakančiais ženklais. Juk ne koks nors vienas būras, o visa lietuvių bendruomenė yra svarbiausias epo veikėjas.

Vidinė epo įtampa remiasi tuo, kad šios bendruomenės egzistencijai gresia pavojus. Donelaičio veikėjai nėra nei karvedžiai, nei karaliai, nei narsūs eiliniai kariai ar jūrininkai. Jie nesikauna mūšio lauke, nesigrumia su pabaisomis, bet poetas parodo, kad jie gyvena nuolatinėje kovos būsenoje. Tai ne karo situacija, kai priešas išsidėstęs savo kariuomenę aplink miesto sienas, ir visi gyventojai žūtbūt jaus gina ginklais, kaip ginama Troja Homero „Iliadoje“, tačiau Donelaičio valstiečių padėtis panaši, nes lietuvių bendruomenė turi išsilaikyti svetimųjų apsiaustyje, kai po 1709–1711 maro, nusinešusio pusės gyventojų lietuvių gyvybes, į Prūsų Lietuvą buvo atkelta daug kolonistų iš Vokietijos, Prancūzijos, Šveicarijos ir kitų kraštų. „Metuose“ priešiškos jėgos – svetimšalių valdomas dvaras ir atėjūnai kolonistai – be paliovos kėsinasi į Vyžlaukio krašto valstiečių turtą, papročius, moralę. Donelai-

tis parodo, kad kitataučių apsuptiesiems lietuviams priešintis yra nė kiek ne lengviau, o gal dar ir sunkiau nei aiškus ir neabejotino priešo apsiaustam miestui. Į Vyžlaukio kraštą sėlinanti svetimųjų įtaka apgaulingai vilioja apdarų prašmatnumu (mergaitės nebeneri nešioti tradicinių margų sijonų, vyrai perima svetimšalių apavą), vilioja svaigalais, įvairiopa moraliniu palaidumu:

Ak! kur dingot jūs, barzdotos mūsų gadynės,

Kaip lietuvininkės dar vokiškai nesirėdė

Ir dar vokiškus žodžius ištart negalėjo.

O štai dar negana, kad vokiškai dabinejas,

Bet jau ir prancūziškai kalbėt prasimanė. (VD 579–583)

Poetas nekviečia į ginkluotą kovą. Jis be paliovos kartoja, jog lietuviai tegali priešintis tik darbštumu, prisirišimu prie savo kalbos ir papročių, griežtu dorumu ir garbingumu. Tai nėra lengva. Tam reikia iš tiesų karžygiško atkaklumo, kantrybės ir narsos. Donelaitis mato, kad ne visi sugeba kautis su savo ydomis (tinginyse, girtuokliavimu, apsileidimu) ir atkakliai tuos nenaudėlius smerkia, dorovinį pakrikimą laikydamas pavojumi lietuvių bendruomenės išlikimui. Poetas nepavargdamas įtikinėja, jog dori lietuviai turi būti ir turi jaustis esą kitokie ir geresni, negu atėjūnai. Jis be perstojo moko orumo, sakydamas, kad jie neturi gėdytis savo padėties, savo vyželių, savo kalbos, savo darbų. Poetas teigia, jog būrai gali didžiūotis savo darbu išlaiką visus kitus gyventojus.

Donelaitis herojizuoja savo veikėjus. Tai rodo, pavyzdžiui, kiaulės svilnimo epizodas:

O Mikols darže taip smarkiai svilina kuilį,

Kad per mylių dūmai, nei debesiai pasikėlę,

Saulę su žvaigždėms ir šaltą mėnesį tamsin. (RG 345–347)

Pirmiausia reikėtų pabrėžti, kad ši hiperbolė nėra visiškai nepriklausoma, ji įterpta į retorinę gradacijos figūrą: prieš tai poetas pasakė, kad Bendiksas pjauna žąsiną, Paikžentis aviną, Vauškus bulių. Atrodo, buliaus vaizdu laipsniavimas galėtų baigtis, bet jis nesibaigia, nes Donelaitis sugalvoja dar didesnę dalyką, išreikštą vaizdinga epine hiperbole: Mykolas taip smarkiai svilina kiaulę, kad dūmai net dangų siekia. Ši hiperbolė teigia neįtikimus dalykus (kur tai matyta, kad saulė, mėnulis ir žvaigždės kartu danguje būtų ir svilnamos kiaulės dūmai juos užtamsintų!), bet ji reikalinga išreikšti didžiuliam džiaugsmui, kad uoliai, atkakliai, išvermingai vargę ir triūšę būrai rudenį turi tiek daug maisto. Tai patvirtina toliau einančios eilutės: *Taigi dabar dešrų visokių bus prisivalgyt / Nės lašinių bei kumpių jau rūkyt pakabytų / Žiemai pas būrus daugybė didelė kaba* (RG 348–350). Vadinasi, poetas šiuo vaizdu parodo ir valstiečių darbo, ir jo rezultatų didybę. Paprastas būras šiame epizode nėra nereikšmingas žemės kirminas, jo veiksmas, kaip ir herojinių epų veikėjų, įgyja kosminį

mastą. Kiaulės svilnimo vaizdas „Metuose“ yra truputį panašus į Vergilijaus „Eneidos“ karo stovoklos laužų vaizdą. Tų laužų dūmai irgi tamsina žvaigždynus, ir šimtai Vergilijaus tyrinėtojų laiko šį vaizdą herojizuojančiu karius vaizdu. Panašiai „Metuose“ herojizuojami Krizas, Enskys ir kiti būrai. Tą pačią funkciją atlieka ir tankiai vartojami stiprinamieji žodžiai „didelis“, „didus“, „daug“, „baisus“, „smarkus“ ir panašūs. Jie labai suintensyvina vaizdą, teikia jam epinio sodrumo, raiškumo, pakylėtumo.

Tam, kad šis puikus kūrinys ne išorėje glūdėtų, o įsitvirtintų mūsų sieloje, kad taptų kiekvieno lietuviuo savastimi, jį reikia skaityti. Daugeliui tai nėra lengva. Skaitymui dažnai trukdo mums neįprasta hegzometro eilėdara, bet turbūt dar didesnis sunkumas – nesuprantami žodžiai. Paprastai „Metų“ leidimai aprūpinami žodynėliais, aiškinančiais svetimžodžius ir retesnius ar pasenusius lietuviškus žodžius. Tačiau to, mano galva, toli gražu nepakanka. XXI a. lietuviai jau ne tik nebemoka kaimo darbų, bet ir nebežino daugelio agrarinės kultūros atributiką nusakančių žodžių reikšmių.

(pabaiga kitame numeryje)

Skaitykime Kristijono Donelaičio „Metus“

Vasaros darbai (Tęsinys. Pradžia Nr.1(226))

- 55 Ak! Kaip tūla mūsų žolelių taip nusirėdė,
 Kad nei boba, jau didžiai sukriošusi, kumpso.
 O kiek jų darže žmogaus ranka nusiskynė
 Ir, grožybėms jų margoms trumpai pasidžiaugus,
 Jau gi suvytusias ir nederingas išmetė laukan!
- 60 Bet taip ir paukšteliams mūs linksmiems pasidarė.
 Ką gegužė pakukavo, ką lakštingala suokė
 Ir ką vieversiai poroms lakstydami žaidė, –
 Tai jau baigias vis ar jau visai pasiliovė.
 Daug gyvų daiktų, kurie lizde prasidėjo,
- 65 Tėvą su moma prastoję penisi patys
 Ir dainas savo tėvų atkartodami čypsi.
 Taip trumpam čėse nei naujas sviets pasidarė.
 Tokius aš dyvus, kaip sens žmogus, pamatydam
 Irgi dūsaudams iš širdies, tuo šūkteriu graudžiai:
- 70 Ak! Tariu, kaip visai niekings mūsų veikalas amžiaus.
 Mes – silpni daiktai, kaip šventis mums praneša Dovyds,
 Nei žolelės ant laukų dar augdami žydim.
 Kožnas viens žmogus užgimdams pumpurui lygus,
 Iš kurio žiedelis jo pirmiau išsilukštin,
- 75 Ik po tam jis, peržydėjęs ir nusirėdęs,
 Užaugin vaisius ir amžių savo pabaigia.
 Taip, iš viso taip, ir mums biedniems pasidaro.
 Mes (taip pons, kaip būrs), lopšy verkšlendami bėdžiai,
 Amžiaus būsiančio tik blogą pumpurą rodom.
- 80 O paskui, kad čėsas jau žydėti pareina,
 Štai viens, kaip ponaitis, poniškai šokinėdams,
 O kits būriškai, kaip būrvaikis, bėginėdams,
 Jaunas savo dienas glūpai gaišindami lošta.
 Bet štai! Kad ūsai pirmi jau pradeda želti,
- 85 Ir kad darbus jau sunkokus reikia nutverti,
 Ai! Kur dingsta glūps ir vaikiškas šokinėjims?
 O kiek syk, linksmai šokinėjant ir besispardant,
 Giltinė su rauplėms piktoms atšokusi smaugia
 Ar su karštlige dar tikt macką pasuka bėdžių.
- 90 Bet ir klapams, ir mergoms ji gatavą dalgį
 Aštrina vis ir, jauno jų n'atbodama veido,
 Kirsteri taip aklai, kad kasos irgi kepurės
 Su grožybėmis visoms į nieką pavirsta.
 Taigi matai, kaip žmogiškas trumpintelis amžius
- 95 Žydinčioms ir krintančioms prilygsta žolelėms.“
 Taip besipasakojant, štai vakmistras pasirodė
 Ir besispardydams taip baisiai keikti pagavo,
 Kad sviets visas su visais daiktais padrebėjo.
 „Kad perkūns, kad velnias!“ Ai, žmogau, pasimislyk!
- 100 Kam dūksti taip, kam keiki taip išsižiojęs?
 Ar tave patį jau šėtonas padūkino visą?

tūla – dažna, ne viena

nei – lyg; kumpso- susirietusi kiūto

nederingas – nederančias, netinkamas

moma – mama; prastoję – palikę

čėse – laike; svietas - pasaulis

dyvus – nuostabius dalykus

tuo - tuoj

veikalas – veikla, darbai

Dovydas – vienas Senojo Testamento autorių

kožnas viens – kiekvienas

ik – iki; po tam – po to

biedniems - vargšams

bėdžiai - vargšai

čėsas – laikas

glūpai – kvailai

kad - kada

kad – kada

glūpas - kvailas

rauplėmis – raupais

tikt – tiktai; macką – mažą; bėdžių - vargšą

klapams – jauniems vyrams; gatavą - paruoštą

n'atbodama – nebijodama

kirsteri – staigiai kerta

vakmistras – policijos pareigūnas

svietas - pasaulis

pasimislyk – pagalvok

šėtonas – piktoji dvasia, velnias

- Neprieteliau! Kam plėšais taip, kas tau pasidarė?
Bet jis dar labiau ir taip durniuoti pradėjo,
Kad visoki paukščiai po dangum nusigando.
- 105 Syveida kytra nulenkus uodegą bėgo,
O sturliuks, ausis iškėlęs irgi drebėdams,
I arčiausius krūmus vos nusikakino slėptis.
Bet ir rupuižės, ir varlės taip nusigando,
Kad jos umaru su vaikais į vandenį šoko.
- 110 Žiurkės po kraigu su pelėms irgi pelėdoms
Dėl tokių baisybių jau apalpti pradėjo,
O daug žvirblių pusgyvių nuo stogo nupuolė.
Taip, ar girdit, taip tas neprietelius prasikeikė.
„Ak! – tarė Selmas, – jau per daug yr sviete bedievių,
- 115 **Ant** kurių liežuvio vis velniai šokinėja.
Tūls apjekėlis, sulaukęs rytmetį mielą,
Poterių jau nemokėdams **ar** skaityt nenorėdams,
Su perkūnais **ir** velniais iš patalo kopia.
O paskui jis, taip savo namą visą prakeikęs,
- 120 **Su** visais velniais šeimyną ragina dirbti.
Bet ir valgant jis paskui, taip jau savo stalą
Su tokioms žegnonėms pekliškoms ižegnojęs,
- Duoną nutveria riekt, po tam ir viralą srebia.
Taip jis su velniais išaušant imasi darbus,
- 125 **Taip** ir temstant jau kirmyt į patalą žergia.
Kad pilvots koks ponpalaikis taipo prasikeikia,
Tai jau ne dyvai, nes velniui jis pasidavęs,
Poterių gėdis **ir** dangaus paminėdamas juokias.
Ir, kaip mūsų glūpi galvijai stipt užsigeidęs,
- 130 **Kiaulėms** **ant** garbės vis kiauliškai šūdinėja.
Bet kad būrpalaikis koksai, vos pasukas ėsdams
Ir kaip nulupts pusgyvis vargu rėplinėdams,
Su velniais kasdien savo darbą nutveria kožną,
Tai baisybė, kad jau **ir** plaukai pasišiaušia,
- 135 **O** tiktai, kaip žinom, taip kasdien pasidaro.“
Selmui taip besidyvijant, štai girgžteri durys,
Ir šaltyšius Pričkus tu visiems pasirodė.
„**Štai**, – tarė jis, tuojaus skaitydams gromatą pono, –
Štai poryt mūsų pons mus bėgt į baudžiaavą siunčia
- 140 **Ir** iš staldų jo išgramdyt mėžinį liepia.
Todėl jau vežimus kaip reik taisykite kožnas
Ir su šakėms bei kabliais atbėkite greitai.
Žinot juk visi, kas mėžiant puolasi būrams,
Ir kiekviens numanai savo murgą jau primatuotą.
- 145 **Aš**, kad Dievs laikys, tarp jūsų mudriai makaluodams,
Ne tiktai, kad mėšit, jus viernai pidabosiu,
Bet ir iš širdies, kad gramdyt reiks, pamokinsiu.“
Taip ištaręs, jis kūliais pro duris iššoko
Ir, ant kumelio ketvergio tuojaus užsimetęs,
- 150 **Skubinos** **ir** kitiems kaimynams urdelį rodyt.
O kaip jau diena pasakyta buvo prašvitus,
- neprieteliau – nenaudėli, nedrauge
- syveida – lapė; kytra - gudri
sturliukas - kiškis
nusikakino – nuskubėjo
- umaru – viesulu
- neprietelius - nedraugas
- tūlas – dažnas; apjekėlis – žioplys, apakėlis
poteriai – maldos
- žegnonėmis – palaiminimais; pekliškais – pragariškais;
ižegnojęs - palaiminęs
po tam – po to
- dyvai - stebuklai
poteriai - maldos
glūpi - kvaili
- kožną - kiekvieną
- besidyvyjant - besistebint
šaltyšius – seniūnas
gromatą - raštą
- staldų – tvartų; mėžinį – mėšlyną
kožnas - kiekvienas
- puolasi – dera
murgą – margą (apie pusę ha), kiekvienam
baudžiauninkui paskirtą laukų plotą
mūdriai – vikriai, žvaliai
viernai – deramai; pridabosiu – prižiūrėsiu
- ketvergio – ketverių metų žirgo
urdelį - įsakymą

- Štai baudžiauninkai visi pulkais susirinko.
Viens savo kablį, o kitsai naujintelę šakę
Nešdams ir besiskubindams tik bėga, tik bėga.
- 155 Albas, šūdleteres naujas tyčioms pasidaręs,
O Merčiuks, ratelius taip jau naujus užsimovęs,
Su kitais baudžiauninkais į baudžiąvą tarškė,
O bernai visi, naujas vyžas nusipynę
Ir autus naujus iš drobės sau pasidarę,
- 160 Vis tekini, kits kitą neigi pranokdami šoko.
Tai išties dyvai, nes taip nedarydavo būrai.
Sako juk visur, kad būrs į baudžiąvą slenka
Ir kad kartais su piktu jį reikia pajudint,
Kad, kaip puolas jam, jis žengt ir dirbt užsigeistų.
- 165 Ale ką mačija? Čia mums nereik nusidyvyt.
Amtsrots valsčiaus to, kursai tą baudžiąvą valdė,
Toks širdings buvo pons, kad kožnas, jo paminėdams,
Dar vis verkia: nes jisai jau numirė pernai.
Ak! Išties ir verts, kad jo kasdien paminėtų
- 170 Ir kad jo vaikų vaikai paminėdami verktų.
Tai buvo pons! Ak, tokį vos vėl rasime sviete!
Mislyk tik, gaidau, kaip jis mylėdavo žmones
Ir dėl ko jį vėl visi mylėdavo būrai.
Daug yr ponpalaikių, kurie, pamatydami būrą,
- 175 Spjau do nei ant šuns ir jį per drimelį laiko,
Lygiai kad žmogutis toks neverts pažiūrėti.
Ale nabašninks amtsrots taip nedarydavo būrui,
- Bet visur aštriai kaip tėvs užstodavo bėdžių.
Keikesčių niekad os iš jo burnos nesulaukėm.
- 180 Ir kad kuočės jis būrus išgirdavo keikiant,
- Tai tuo tėviškai jis juos mokėdavo koliai.
Jis nesakydavo „tu“, bet vis pasakydavo „jūsų“,
Ir iškoli odams jis vis ištardavo „jūsų“,
Nes tik vokiškai jisai mokėdavo koliai.
- 185 O kad kartais šį ar tą reikėdavo garbinti,
Tai jis tam lietuviškai padarydavo garbę.
Ale dabok, bro lau! Aš tau daugiau pasakysiu.
Tu su manim žinai, kaip būrą baudžiava baudžia,
Ir kaip bėdžius toks, kasdien kantriai pasilenkęs,
- 190 Po baisioms vargų naštom s vos gal atsidvėsti.
Ak, kas gal visokias mūsų bėdas surokuoti!
Vasara, juk žinai, kasmet tik vos pasirodo,
Štai kiekviens žioplys jau būrą pradeda stumdyt.
Kaspars, ant galvos iškėlęs skiauturę riebią,
- 195 Kaip gaidys vištas guiniodams, gandina žmones,
Ale jo tarnas Diksas dar baisiau pasipurtin,
Kad jis, karpalaki j nei pons prie šalies prikabinęs,
Tarp baudžiauninkų mūdraudams rėkti pagauna,
- Nes jis vis kytriau už poną nor padaryti
- šūdleteres – lentas ant vežimo šono; tyčioms – ta proga
autus – audeklo gabalus, vyniojamus ant pėdų aunantis
dyvai - keistenybė
su piktu – pikta i raginant
puolas - dera
ką mačija – ką tai padeda; nusidyvyt - stebėtis
amtsrotas – valdžios padėjėjas
kožnas – kiekvienas; jo - jį
jo - jį
sviete - pasaulyje
mislyk – pagalvok; gaidau – broleli
būrai – valstiečiai
būrą - valstietį
per drimelį laiko – laiko nevykėliu
lygiai - tarsi
ale – bet; nabašninkas- velionis; amstrotas – valdžios
padėjėjas
bėdžių - vargšą
keikesčių – keiksmų
kuočės – kartais; būrus – valstiečius
keikiant - keikiantis
tuo – tuoj; koliai - barti
iškoli odams – išbardamas
koliai - barti
garbinti - girti
ale – bet; dabok - žiūrėk
būrą – valstietį
bėdžius - vargšas
atsidvėsti - atsikvėpti
bėdas – vargus, nelaimės; surokuoti - suskaičiuoti
būrą valstietį
skiauturę – skiauterę; (skiauterė – gaidžio ar vištos
išauga ant kaktos)
guiniodamas – gainiodamas; gandina - gąsdina
ale – bet; pasipurtina – skubiai veikia
mūdraudamas – pūsdamasis, rodyti drąsą; pagauna
- pradeda
kytriau - gudriau

- 200 **Ir** aukščiau už jį, tik mislyk, **veržiasi** sėstis.
Ar tai švankus darbs, ar **reik** taip **Viešpatį** niekint?
O kad bloznas toks savo ponui **taip** išsišiepia,
Ar dyvai, kad būrą jis jau visą suėda?
Juk žinai, bro lau, koktu, kad svilina saulė
- 205 **Ir** kad prakaitui srovėms per nugarą teškant,
Jau ir blogs skilvys dėl pietų pradeda skūstis,
Rods, ir **jam** perlenkio **reik** kasdien pasitiešyti.
Ale kuomi gal biednas būrs savo vėdarą linksmint,
- Kad** jam plutos tik ir kėžas vos pasiliko.
- 210 **Taip** vargingai jis, savo sausą truputį kramtęs
Ir ištroškęs, **jau** malkelio gert užsigeidžia,
O ką gers, kad skinkio **jam** nei viens nepasiūlo?
Taip jis iš bėdos, pas klaną kokį nušokęs,
Ištisas ir **didei** dūsaudams vandenį laka,
- 215 **Kur** vabalai visoki su varlėms šokinėja.
O štai Diksas su lazda dar muša nabagą.
Ak, pon amtsrot, **ak!** Dėl ko mums numirei pernai?
Ak, su tavim **jau** ir linksmybės mūsų prapuolė!
Ak, tėtuti! Tavęs kasdien kiekviens paminėdams
- 220 **Ir** dūsaudams, **taip** nesvietiškai nusiverkia,
Kad ir akys **jau** keliems išpūti pradėjo,
O kiti dėl to, veik proto viso netekę,
Baudžiavą, **kaip** jiems **reik**, atlikt **jau** nedera bėdžiai.
Rods, ir **tu**, **baudžiauninkus** į **baudžiavą** **guidams**,
- 225 **Ne** tingėt, bet **dirbt** liepei, **kaip** puolasi būrams,
Nes karališkas provas ir visą rabatą
Kožnas tur, **kaip** tarnui **reik**, viernai pasisavint,
- Ale** nesvietiškai būrus įžeist negalėjai.
Ak, kiek syk tu verkdams mūsų bėdas pažiūrėjai!
- 230 **Ir**, kad Diksas mus per daug užnikdavo dovyt,
Tu kaip tėvs meilings užstot mokėdavai žmones.
Ypačiai kad javelius nuvalyt prisiartino čėsas,
Ir laukų darbai mus į laukus suvadino,
Štai tavo rūpesčiu tuo **jau** išbusdavo kožnas.
- 235 **Taip** kad kartais per naktis miegot negalėjai
Ir daug syk sapnuodams mūsų bėdų paminėjai.
Taip besirūpindams visokio gėrimo grečno,
Puspyvės ir skinkio **daug** liepei padaryti,
Ir, kad mes apalpę **bei** vaitodami **dirbom**,
- 240 **Tuo** tavo tarnas mus gaivint atveždavo bačką.
Ak, pon amtsrot miels! Dėl ko mums numirei pernai?
„Stui, – tarė Pričkus, – **jau** ben sykį paliaukite **zaunyt**
Ir ben gėdėkitės tokio netikusio būdo.
Kas **jau** **bus** iš **jūs**, kad vis raudodami **kauksit**,
- 245 **O** paskui akli bei proto viso netekę
Nei vaikus augint, nei darbus dirbt negalėsit.
Rods, tiesa, pons amtsrots, mūsų nabašninkėlis,
Sveiks dar **irgi** pačioj drūtumoj nuoglai pasidėdams,
Ašarų mums per **daug** ir **raudą** didžią padarė.

mislyk – pagalvok
švankus - padorus
kad – kai; bloznas – niekšas; išsišiepia – šypsodamasis
įsiteikia
dyvai – keistenybės; būrą - valstietį
koktu – kaip yra; kad – kada, kai
kad – kada, kai
blogas – nusilpęs; skilvys - skrandis
perlenkio – skirtos dalies; pasitiešyti - nusiraminti
ale – bet; kuomi – kuo; biednas – vargšas;
vėdarą – žarną, pilvą
kėžas - sūris
truputį – mažą kiekį
malkelio – gurkšnelio
skinkio – silpno alaus, giros
pas klaną – prie balos
ištisas - išsitiesęs

nabagą - vargšą
pone amtsrote – pone valdžios padėjėjau

nesvietiškai – baisiai, nežmoniškai

nedera – negali; bėdžiai – vargšai, nelaimingi
guidamas - varydamas

provas – prievoles; rabatą - darbą
kožnas – kiekvienas; viernai – dorai; pasisavinti –
padaryti savo pareiga
ale – bet; nesvietiškai – baisiai, nežmoniškai
bėdas – vargus, nelaimės,
dovyti – kamuoti

kad – kada, kai; čėsas - laikas

kožnas - kiekvienas

bėdos – nelaimės, vargai
grečno – tinkamo, gero
puspyvės – giros; skinkio – silpno alaus, giros

tuo – tuoj; bačką - statinę
pone amtsrote – pone valdžios padėjėjau
stui – sustok!; zaunyti - žliumbti

amtsrotas – valdžios padėjėjas; nabašninkas - velionis
nuoglai – staigiai; pasidėti - pradingti

Po Temidės ir Donelaičio ženklų

Praėjusiam „Donelaičio žemės“ numeryje mūsų skaitytojus jau informavome apie tai, kad vasario 26 dieną netekome socialinių mokslų daktarės, Mažosios Lietuvos kultūros paveldo tyrinėtojos, tiriamosios medžiagos apie Kristijono Donelaičio raštų autorystę tyrėjos Onutės Dambrauskaitės. Iš Vilkaviškio krašto kilusi ir daug K. Donelaičio atminimo įamžinimui padariusi O. Dambrauskaitė buvo palaidota gimtojoje žemėje. Vilkaviškio „Santakos“ laikraščio redakcija maloniai leido persispausdinti jos puslapiuose prieš kelerius metus publikuotą pokalbį su šviesios atminties mokslininke. Pokalbį šiek tiek sutrumpiname.

Mes sėdime jaukiame teisininkės Onutės Danutės Dambrauskaitės bute Vilniaus centre ir kalbamės apie... Donelaitį. Juk lietuviškosios grožinės literatūros pradininkui šie metai – jubiliejiniai. O. D. Dambrauskaitė – docentė, socialinių mokslų daktarė, pirmoji šalyje teismo ekspertė. Jai šie metai taip pat jubiliejiniai.

Daugelį metų specialistė atidavė teisės mokslų studijoms, giliniuisi į rašysenos ir kriminalistikos mokslo paslaptis. Remdamasi kalbotyra, psichologija ir pedagogika, ji kriminalistiniu požiūriu nagrinėjo rašto kalbą. 1972 m. Leningrade (dabar – Sankt Peterburgas) apgynusi disertaciją „Kriminalistinis lietuvių rašto kalbos tyrimas“, griebėsi Kristijono Donelaičio rašto ir turinio stiliaus studijos. Po to ėjo daugybė kitų darbų.

– Jūsų tėviškė – Lobiškių kaimas prie Vilkaviškio. Ar kada nors sugrįžtate į gimtuosius namus?

– Važiuodama į gimtinę bičiu-

liams sakau, kad važiuoju į lygumas, kurios paryškina Sūduvos kraštą. O dažniausiai sakau – važiuoju į Lobiškius. Taip buvusį kaimelį prie Vilkaviškio šiandien įpratę vadinti ir kolektyvinių sodų kaimynai, įsikūrę šalia tėviškės. Žiemą į gimtinę važiuoju rečiau, o pavasarį į ją grįžtu su pirmaisiais vyturiais. Šis kraštas mielas ne tik savo gamta. Su juo susiję, anot K. Donelaičio, ir pavasario linksmybės, ir vasaros darbai, ir kiti metų laikai, padovanoję man daug džiugių dienų.

Tėviškėje manęs laukia šimtmetis ažuolas, kuris visuomet geba išsklaidyti apniukusius rūkus, nuteikia mane prasingiems darbams. O dirbti įpratau jau vaikystėje. Šiandien tėvams esu nuširdžiai dėkinga už tai, kad išmokė mane nebijoti jokio darbo.

– Kas Jus, kaimo vaiką, paskatino rinktis teisės mokslų studijas?

– Mano draugė jau mokėsi Vilniaus pedagoginiame institute, tad prikalbino ten stoti mokyti ir mane. Egzaminus išlaikiau gerai ir įstojau. Bet prieš rugsėjo 1-ąją išgirdau studentus kalbant, kad dar yra laisvų vietų Vilniaus universiteto Teisės fakultete. Su stojamųjų

egzaminų pažymiais nuskubėjau į universitetą ir parašiau prašymą į paskutinę laisvą vietą.

Mokyti buvo įdomu, dalyvavau visuomeninėje veikloje, visus penkerius metus buvau seniūnė. Apsidžiaugiau, kad gavusi diplomą buvau paskirta į prokuratūrą. Pamenu, nunešiau į dekanatą paskutinius grupės žiniaraščius. Tuo metu pas dekaną buvo atėjęs svečias. Jie abu man pasiūlė keisti paskyrimo vietą ir važiuoti dirbti į Pabaltijo kriminalistikos mokslinio tyrimo laboratoriją Rygoje.

Pradžią nebuvo lengva: teko perskaityti daug specialybės knygų, padirbėti archyve. Mano mokytoja buvo dr. Anta Vilnerage, atliekanti dokumentų ekspertizę ne tik Baltijos šalims, bet ir Karaliaučiaus sričiai. Ekspertės patirtis man buvo neįkainojama – tarsi kelias į šviesą. Nors darbas – nelengvas, atsakingas, bet įdomus, tad neskaičiau jame praleistų valandų.

– Literatūros darbuotojai žino Jus kaip Kristijono Donelaičio raštų tyrinėtoją, nustačiusią rankraštinio palikimo autorystę.

– Besidomintieji K. Donelaičio kūryba tikriausiai žino, jog baigiantis Antrajam pasauliniam karui į Karaliaučiaus kraštą išvyko lietuvių mokslininkų ekspedicija. Ji Laukstyčių (vok. Lochstadt) ordino pilyje greta kitų svarbių dokumentų rado ir K. Donelaičio „Metų“ dviejų dalių – „Pavasario linksmybių“ ir „Vasaros darbų“ – rankraščių originalus.

Praslinkus porai dešimtmečių, po kruopštaus rašytinių šaltinių kalbos tyrinėjimo mokslininkų nuomonės dėl autorystės išsiskyrė. Todėl akademikas Kostas Korsakas nutarė skirti rašysenos eksper-

tizę. Teisės ekspertizės institute ji buvo patikėta man.

Mums su kolege nustačius K. Donelaičio rašysenos judesių pastovumą, atrodė, ekspertizė nebus sudėtinga. Tačiau pamažėl pradėjo ryškėti kai kurie rašto ypatumai, kurie stebino. Pavyzdžiui, išskustas žodis ir jo vietoje parašytas kitas, įterpta raidė, priesaga bei kt. Pabaiigus tyrimą ir apibendrinus duomenis nustatėme, kad tai pats K. Donelaitis taip kruopščiai, beveik juvelyriškai koregavo tekstą ar atskirus žodžius, kad jie būtų aiškesni, įskaitomesni ateities kartoms.

Lietuvos mokslų akademijos literatūros tyrinėtojai išsamiai susipažino su mūsų išvadomis ir joms pritarė. Malonu, kad knygoje „Kristijonas Donelaitis. Raštai“ buvo gerai įvertintas mūsų darbas ir pažymėta, jog po šio ekspertinio tyrimo faktinių duomenų apie K. Donelaičio kūrybinę laboratoriją gerokai padaugėjo, o atradimas labai svarbus tolimesniems tyrinėjimams.

– Nuolat bendraujate su Vilkaviškio krašto muziejumi, neretai lankotės jame. Kuo praturtina Jus šis bendravimas?

– Paežerių dvaras, kuriame įsikūręs Vilkaviškio krašto muziejus, man gerai pažįstamas nuo vaikystės. Mane, sesę ir brolių labai traukė pusiasalis, vadinamas Aukso ragu, į kurį atplaukdavome valtele. Vėliau lankiau ir dvaro patalpose veikusią žemės ūkio mokyklą. Mano atminty išliko tos dienos, kai mes ruošdavome pamokas Ažuolinėje salėje, kai pertraukų metu skubėdavome į parką gražiomis medžių alėjomis, gėrėjomės tvenkiniais su vandens lelijomis.

Virš tvenkinių kilo romantiškų tiltelių lankai. Kai kur stovėjo plytų sienelės, nuo kurių mėlynomis kekėmis sviro vynuogės. Vasaros pradžioje prie rūmų pražysdavo rožynas. Puikiąsias rožes prižiū-

rėjo dvarininko dukra – agronomė L. Baršauskaitė. Ji mus pamokė, kaip skiepyti medelius, daug įdomaus papasakodavo ir apie kitus parko augalus.

Muziejui padovanojau K. Donelaičio rankraščių tyrimų medžiagą. Visa tai paskyriau širdžiai mielam Sūduvos kraštui, besiribojančiam su garsiojo poeto žeme. Manau, kad mano tiriamasis darbas apie K. Donelaitį taip pat padeda įprasminėti Lietuvos grožinės literatūros pradininko atminimą.

Vilkaviškio krašto muziejus svarbus ne tik man. Jame aktyviai darbavosi ir mano sesuo Vitalija Dambrauskaitė. Užbaigusi pedagoginę veiklą Pūstapėdžių aštuonmetėje mokykloje, ji drauge su šio muziejaus įkūrėja Gabriele Karaliene įsteigė Knygnešių draugiją ir vadovavo jai, skatindama moksleivius rinkti kraštotyros medžiagą, taip ugdydama jų pagarbą ir meilę knygai.

– Ko šiandien palinkėtumėte mylimos Sūduvos lygumų žmonėms?

– Žodis „sūduvis“ daug pasako apie žmogų. Mano krašto žmonėms būdingas darbštumas, ištvermė, sumanumas, rezultato siekimas ir geranoriškumas. Aš džiaugiuosi, kad tai pastebi ir iš kitų šalių atvykstantys svečiai.

Jauniesiems vilkaviškiečiams norisi palinkėti, kad mylėtų knygą ne tik minint Spaudos atgavimo dieną. Norėčiau, jog prisimintų K. Donelaitį, kuris dar prieš 300 metų rūpinosi, kad jo apylinkėje neliktų beraščių vaikų. Viliuosi, jog mano gimtinės žemėje mokyklas lanko tokie jaunuoliai, kurie sugebės susirasti savąjį gyvenimo kelią, kurie brangins ir puoselės Sūduvos žemę, jos kalbą, kultūrą ir kurs šviesesnę Lietuvos ateitį.

**Dr. Nijolė Janulaitienė,
dr. Daiva Janulaitytė-Gunther**

Gyvenimas, paskirtas Kristijonui Donelaičiui

Praėjusiame „Donelaičio žemės“ numeryje rašėme apie skaudžių netektį – vasario 3 dieną Anapilin išėjo aktyvus kultūros veikėjas, visuomenininkas, Kristijono Donelaičio palikimo puoselėtojas Rimgaudas Banys. 2014 metais, kai buvo minimos 300-osios K. Donelaičio gimimo metinės, R. Banys savo pusšimtį metų kauptą kolekciją su K. Donelaičiui skirtais eksponatais padovanojo Panevėžio apskrities G. Petkevičaitės-Bitės viešajai bibliotekai. Siūlome skaitytojams „Sekundės“ laikraštyje 2014 metų balandžio 17 dieną spausdintą straipsnį apie šią neįkainojamą dovaną.

Su penkiasdešimt metų kauptais Kristijonui Donelaičiui skirtos kolekcijos eksponatais jų rinkėjui skirtis nebuvo sunku – turtinga kolekcija papildė visiems prieinamus G. Petkevičaitės-Bitės bibliotekos aruodus. Apie kiekvieną parodos eksponatą kolekcijos autorius Rimgaudas Banys gali daug ir įdomiai papasakoti.

Galbūt ne kiekvienas, paklaustas apie Kristijoną Donelaitį, žinotų tiksliai jo biografijos datas, kūrybos apimtis ar kitas detales, bet šiemet 300 metų gimimo sukaktį minimo rašytojo svarbiausią kūrinį – poemą „Metai“, prisimintų, be abejo, visi. Šiemet iškiliam tautos genijui tenka ypatingas dėmesys. K. Donelaičiui skiriami renginiai, spektakliai, susitikimai, atidaromos parodos, atidengiamos atminimo lentos, rašomi straipsniai, pasirodo leidiniai. Panevėžietis Rimgaudas Banys su K. Donelai-

čiui skirtomis mintimis ir darbais gyvena jau pusę amžiaus – nuo tada, kai 1964 metais minint rašytojo 250 metų sukaktį jis pradėjo ypatingai domėtis K. Donelaičio asmenybe ir kūryba.

„Neatsimenu, kokie buvo pirmieji K. Donelaičiui skirtos kolekcijos eksponatai, prabėgo labai daug laiko nuo tos dienos, kai pradėjau intensyviai šiuo rašytoju domėtis“, – sako kolekcininkas. Per penkiasdešimt metų, nepraleisdamas pro ausis nė vienos žinios apie K. Donelaitį, ieškodamas, domėdamasis, pirkdamas, keisdamas R. Banys sukaupe didelę ir vertingą kolekciją. Realiai įvertinęs gyvenimišką situaciją, panevėžietis nusprendė ją padovanoti G. Petkevičaitės-Bitės bibliotekai.

„Sprendimas nebuvo spontaniškas, jis brendo po truputį, atsižvelgiant į visas aplinkybes. Metai bėga ir, man išėjus iš šios žemės, kolekcijai grėstų liūdnas likimas – ji gali likti niekam nereikalinga, išblaškyta, pamiršta. Bibliotekoje knygos ir kiti eksponatai bus saugūs, žmonėms prieinami“, – paaiškina 79 metų vyras. Jis sako žinantis, kad jeigu nėra kolekcijos perėmėjo ir kito puoselėtojo, ji išsisklaidys kaip nebuvusi.

Šiuo metu G. Petkevičaitės-Bitės bibliotekoje veikia spaudinių ir meno kūrinių paroda „Donelaitika iš Rimgaudo Banio asmeninės kolekcijos“. Panevėžiečiai turi puikią progą pamatyti unikalių leidinių, paveikslų, medalių, bareljefų, pašto ženklų ir kitų su K. Donelaičiu susijusių eksponatų. Įamžinta akimirka, kai poetas Justinas Marcinkevičius pasirašo ant Rimgaudui Baniui dovanotos savo knygos

Apie kiekvieną parodos eksponatą kolekcijos autorius Rimgaudas Banys gali daug ir įdomiai papasakoti. *U. Mikaliūno nuotr.*

„Donelaitis“. Kolekcijos autorius R. Banys dažnai ir pats su malonumu apžiūrinėja kruopščiai kauptą kolekciją.

„Juk visumos iki šiol taip ir nebuvo regėjęs, visi eksponatai, kurių tikslaus skaičiaus tikrai nežinau, buvo sudėti į lentynas, stalčius, iškaišioti visose įmanomose vietose“, – sako R. Banys ir pataria kiekvienam pradedančiam kolekcininkui savo renkamus daiktus imti registruoti nuo pat pradžių. „Yra trys keturi eksponatai ir laikas užvesti sąsiuvinį, užsirašyti – kas iš kur gauta ir panašiai. Laiku to nespėjus pradėti daryti, nė nepamatysite, kaip daiktų prisikaups daug, jų bus vis daugiau ir jau nelengva prisiversti juos prisiminti, klasifikuoti. Nepamatysit, ir penkiasdešimt metų pralėks“, – šypsosi R. Banys.

Vis dėlto kolekcijos autorius puikiai prisimena, kokiais keliais daugelis eksponatų atkeliavo į Panevėžį. Jis sako esantis dėkingas visiems, o ypač savo šeimos nariams, artimiesiems, giminaičiams už tai, kad padėjo rinkti ir kaupti vertingus, K. Donelaičiui skirtus eksponatus. Bendraminčių Lietuvoje nemažai, kaip vieną iš jų R. Banys prisimena savo draugą, idėjų palaikytoją, taip pat gausią do-

nelaitikos kolekciją surinkusį ir savo miesto bibliotekai dovanojusį klaipėdietį Bernardą Aleknavičių bei kitus Lietuvoje, Rusijoje, Vokietijoje gyvenančius K. Donelaičio kūrybos gerbėjus.

Šiuo metu draugija vienija 25 narius – didžiausius K. Donelaičio talento, jo kūrybos gerbėjus, organizuojančius rašytojo atminimui įamžinti skirtus renginius. Ne kiekvie-

nas iš jų toks aistringas kolekcininkas kaip draugijos pirmininkas, nors, be abejo, turi vieną kitą leidinį, knygą „Metai“, skaito ją, nagrinėja. Tačiau, kaip teigia R. Banys, ne vienam nagai panižo ir daugiau su K. Donelaičiu susijusių eksponatų įsigyti. Tačiau tokių, kokie sukaupti R. Banio kolekcijoje, vargu ar kam pavyktų surinkti. G. Petkevičaitės-Bitės bibliotekos direktorė Rima Maselytė sako, kad tokie žmonės kaip R. Banys – dovana visuomenei. „Jau nuo seno visi, kas dalyvauja K. Donelaičiui skirtoje veikloje, kas domisi jo asmeniu, kūryba, žino – jeigu iškyla kokių klausimų, reikia išaiškinti nežinomus dalykus, tereikia kreiptis į Rimgaudą, jis žino viską iki menkiausių smulkmenų.

Tai jo dėka daug metų rengtos išvykos į Tolminkiemį, visais įmanomais būdais garsintas K. Donelaičio vardas. Žaviuosi tokiais žmonėmis, kurie pasirinkę veiklos sritį dirba iš visos širdies, negailėdami savo tikslui nieko, stengiasi kuo daugiau sužinoti ir kitiems perduoti“, – pabrėžė R. Maselytė. Visų panevėžiečių vardu ji dėkoja kolekcijos autoriui už vertingą ir brangią dovaną – donelaitikos kolekciją.

Kolekciją apžiūrinėjusius R. Banys pirmiausia veda prie vertin-

giausių, jam pačiam brangiausių eksponatų. „Štai unikalus dar 1865 metais išleistas pirmasis visas K. Donelaičio raštų leidinys. Titulinis puslapis – vokiškai, o poema „Metai“ – ir lietuviškai. Knyga spausdinta lietuviškais rašmenimis! Tada, kai jau buvo įsigaliojęs lietuviškosios spaudos draudimas. Sankt Peterburge išleista knyga sukėlė didelį skandalą, buvo piktinamasi, kaip drįsta taip pasielti. Leidėjams teko ilgai teisintis, aiškinti, kad taip daryta mokslinio tyrimo tikslais. Knygą buvo leista platinti Sankt Peterburge, Rygoje ir Leipcige“, – pasakojo kolekcininkas.

Paklaustas, kaip ši knyga pateko į jo rankas, vyras šypsosi: „Žinote, kaip kolekcininkams būna – nežinai, kur ir kada vertingiausi dalykai išplauks. Svarbu žinoti, ko ieškai, kuo domiesi ir kad apie tai žinotų kuo gausenis būrys bendraminčių. Naujienos plinta greitai.“ Unikalią knygą jis rado viename Kauno antikvariniame knygyne ir sako apgailestaujantis, kad tokių knygynų lieka vis mažiau. O tuomet, pasižvalgęs tarp lentynų ir atradęs vieną jam tikusią leidinį, paklausė, gal dar yra ko nors, susijusio su K. Donelaičiu.

Darbuotoja atsakė, kad yra dar viena knygelė, bet vokiška – mat buvo pažiūrėjusi tik į titulinį puslapį. Paėmęs į rankas leidinį kolekcininkas pasijuto tarsi devintame danguje. Tik gaila, pinigų tiek neturėjo. Paprašius, kad knygą palaikytų, teko grįžti į Panevėžį ir, surinkus reikiamą sumą, vėl lėkti į Kauną. Dabar ši knyga – kolekcijos puošmena. Paklaustas, kiek ji kainavo, teigė neatsimenantis, bet tikrai daugiau kaip šimtą litų. R. Banys savo kolekcijos eksponatų pinigais nevertina – jo mintyse tik tikroji, išliekamoji vertė. „Kas gali nustatyti tikrąją tokių dalykų vertę?“ – svarsto jis.

Atėjusieji apžiūrėti parodos galės susipažinti ir su K. Donelaičio ranka rašytomis eilutėmis. R. Banio kolekcijoje – perfotografuotas rankraščio originalas. „Pavasario linksmybės“ ir „Vasaros darbai“ buvo rasti II pasauliniam karui dar nesibaigus, 1945 metais tarp griuvėsių. Apdaužytuose rūsiuose daug rasta rankraščių, o, kaip pasakojama vienoje knygoje, prie nušauto vokiečių karininko rankos ir gulėjo K. Donelaičio rankraštis. Dar R. Banio kolekcijoje yra 1818 metais Liudviko Rėzos išleistas faksimilinis „Metų“ leidinys su paraleliniu vertimu į vokiečių kalbą. Tiesa, tai trumpintas leidimas, išmesta apie 500 eilučių.

Kolekcijoje – K. Donelaičio knyga, išleista JAV 1897 metais, taip pat „Metai“, pradėti leisti 1914-aisiais, bet prasidėjus karui sustabdyti ir baigti 1919 metais. Daug tarpukario leidimų, taip pat 1940-aisiais, pirmaisiais okupacijos metais, o vėliau 1941 metais, vokiečių laikais, pokario metais, sovietiniais laikais leistos K. Donelaičio knygos. Atskiras stendas skirtas įvairiomis kalbomis išleistiems „Metams“. Pavyzdžiui, rusų kalba „Metai“ leisti 12 kartų, R. Banio kolekcijoje 11 leidimų knygos. Parodos lankytojai gali pamatyti, kaip atrodo K. Donelaičio „Metai“, išleisti baltarusių, lenkų, anglų, latvių, ispanų, japonų, švedų ir kitomis pasaulio kalbomis. Kolekcijoje – knygos, vadovėliai apie K. Donelaitį, jam skirti grožinės literatūros kūriniai, pavyzdžiui, Justino Marcinkevičiaus knyga „Donelaitis“ su R. Baniui skirtu poeto autografu. Parodoje eksponuojami kolekcijos autoriaus sesers, dailininkės Angelinos Banytės pačios sukurti ir iš kitur padėti gauti meno kūriniai, o taip pat daug medalių, barjelfų ir kitokių eksponatų.

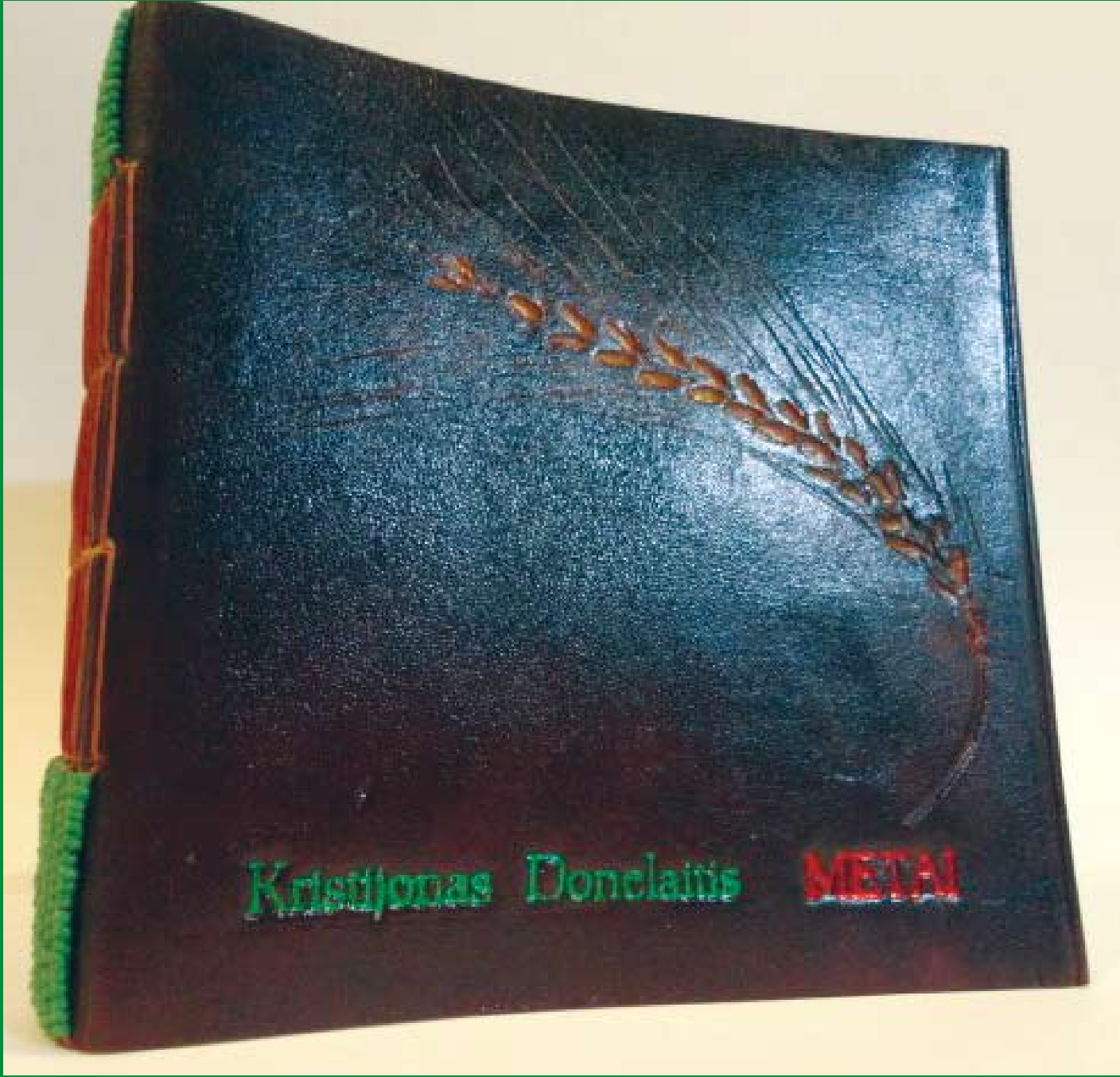
Netekome mokytojos Vandos Vasiliauskienės

Birželio 20-osios naktį Rokiškio ligoninėje pasitraukė iš žemiškojo gyvenimo, bet ne iš mūsų atminties ilgametė Karaliaučiaus krašto lietuvių gimtosios kalbos mokytoja misionierė, viena iš Krašto lietuvių kalbos mokytojų asociacijos steigėjų bei vietos lietuvių kultūros draugijos „Birutė“ atkūrėjų, draugijos laikraščio „Naujoji aušra“ redaktorė ir leidėja, Garbės aukso ženkle *Už nuopelnus* (2006) ir Ordino *Už nuopelnus Lietuvai* Riterio kryžiaus (2007) kavaliere Vanda VASILIAUSKIENĖ (1926.10.31 – 2020.06.20). Ji buvo Kaukėnų, Ližaičių, Naujosios, Gastų rusų mokyklų lietuvių kalbos fakultatyvų mokytoja. Jos pastangomis nemažai Karaliaučiaus srities lietuvių vaikų buvo perkelti į Vilniaus lietuvių mokyklos vidurinę mokyklą. MOKYTOJA palaidota birželio 22-ąją Rokiškyje.

Mažosios Lietuvos reikalų tarybos narių ir daugelio Mažosios Lietuvos bičiulių vardu reiškiamą užuojautą Mokytojos sūnaus šeimai ir kitiems jos artimiesiems.

Vytautas Šilas,
Mažosios Lietuvos reikalų
tarybos pirmininkas

Kristijonas Donelaitis

METAI